

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Sotsioloogia õppekava

Marit Sukk

Online-osalus ja mitteosalus: Eesti noorte arvamused ja kogemused

Magistritöö

Juhendaja: Andra Siibak, PhD

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Marit Sukk, 24.05.2018

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Kirjanduse ülevaade ja probleemiseade	7
1.1 Noorte osaluse mõiste	7
1.2 Noorte osaluse kontseptsioon.....	8
1.3 Osaluse ja mitteosaluse põhjused	11
1.4 Noorte osalusviisid.....	13
1.4.1 <i>Online</i> -osaluse tüpoloogia.....	15
1.5 Eesti noorte ühiskondlik aktiivsus.....	17
1.5.1 Eesti noorte ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogia.....	18
1.6 Probleemi seade.....	20
2. Metoodika.....	21
2.1 Andmed	21
2.1.1 Fookusgrupp.....	21
2.2 Valim.....	24
2.3 Analüüs.....	25
3. Tulemused	26
3.1 Noorte <i>online</i> -osaluse viisid.....	26
3.2 Digitehnoloogiad ja demokraatlik osalus	27
3.3 Noorte <i>online</i> -osalust takistavad tegurid.....	29
3.3.1 Platvormist tulenevad takistused	29
3.3.2 Indiviidist lähtuvad takistused.....	31
4. Järeldused ja diskussioon	34
Kokkuvõte	37
Abstract	39
Kasutatud kirjandus.....	40
Lisad	44

LISA 1. Küsitluskava.	44
LISA 2. Osalejate infoleht.....	53
LISA 3. Infokiri vanematele.....	55
LISA 4. Alaealise fookusgrupis osalemise nõusoleku vorm.....	57
LISA 5. Osaleja nõusolekublankett.....	58
LISA 6. Ankeetküsitlus	59

Sissejuhatus

Euroopa Liidu noortestrategial (2010-2018) on kaks üldeesmärki:

- investeerida noortesse, pakkudes neile rohkem võrdseid võimalusi hariduses ja tööturul;
- noorte mobiliseerimine, julgustades neid ühiskonnas mitmel moel aktiivselt osalema.

Ka Eesti noortestrategia rõhutab sarnaseid põhimõtteid, lisaks muud noortevaldkonna dokumendid nii kodus kui ka väljaspool. Näeme, et noorte osalus on nii kohalikul kui ka üle-euroopalisel tasandil olulise tähtsusega. Samas on rahvusvaheline debatt keskendunud viimasel ajal sellele, et noored ei ole piisavalt kaasatud, nende osalus on väike ning teadmised kodanikuühiskonnast ja poliitikast madalad (Harris, Wyn & Younes, 2010: 10). Noorte osaluse vähenemises võib aga näha ohtu demokraatialle. Eesti vananeva rahvastiku kontekstis on noorte osalus eriti oluline, sest paarikümne aasta pärast võime olla olukorras, kus noorte hääl ei kostugi ühiskonnas välja.

Digitaalsed keskkonnad kui keskkonnad, milles noored suure osa oma ajast veedavad, võivad pakkuda lahendusi. Digitaalsed keskkonnad mängivad rolli informaalses osaluses, mis on tänapäeva ühiskonnas tõusuteel (Harris jt, 2010: 10). Näiteks teoreetilistes käsitustes on suur osa uurijatest ühel meelel, et internet võib aidata osalusele kaasa (Hirzalla & van Zoonen, 2011: 482). Internet kasvatab sotsiaalseid kontakte, mobiliseerib poliitilisi arvamusi, harib inimesi, pakub võimalusi enese esitlemiseks ning aitab luua sidet kodanike ja nende poliitiliste esindajate vahel (*ibid.*).

Magistritöö eesmärk uurida Eesti arvamusi ja suhtumist online-osaluse kohta. Muuhulgas uurin töös, kuidas saab noorte hinnangul digitehnoloogiaid kasutada, et nende demokraatlikku osalust suurendada. Samuti uurin, milliseid online-osaluse viise noored kasutavad ning millised tegurid takistavad neil veebikeskkondades osalemast. Töö olulisus seisneb ka noorte osaluse teoreetilise ülevaate koostamisel, sest mitmeid valdkonna dokumente läbi töötades selgus, et noorte osalust on mõistetud väga erinevalt. Põhilise probleemina kerkis esile näiteks osaluse ja kaasatuse eristamine, mida ekslikult sünonüümidenäähakse. Oluline on ka see, et varasemalt ei ole sellisel moel, kvalitatiivse analüüsi abil, Eesti noorte arvamusi ja kogemusi uuritud (eelkõige digitaalsetes keskkondades) – seega püüan oma tööga täita väikest lünka kvalitatiivsete uuringute vallas.

Töö põhineb Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (European Institute for Gender Equality ehk EIGE) projekti „Digitaliseerumise võimalused ja riskid noortele soolise

võrdõiguslikkuse kontekstis“ andmetel. Andmete kogumiseks viidi läbi neli fookusgrupi intervjuud 20 noorega Tallinnast ja Harjumaalt. Fookusgrupi andmete põhjal viidi läbi kvalitatiivne sisuanalüüs.

Magistritöö koosneb neljast osast. Esimeses peatükis avan teoreetilisi käsitusi, mis puudutavad noorte osalust. Teises osas annan ülevaate andmetest ja analüüsist. Kolmandas osas toon välja peamised tulemused ning neljandas osas keskendud järeldustele ja diskussioonile.

Minu suurimad tänusõnad lähevad töö juhendajale Andra Siibakule, kelle abil avanes mul võimalus lüüa kaasa rahvusvahelises projektis. Tema nõu ja kannatlikkus on töö protsessis olnud hindamatu väärtusega. Tahaksin tänada ka kõiki fookusgruppides osalenud noori, kes võtsid vaevaks tulla ja arutleda avameelselt erinevatel digitaalseid keskkondi puudutavatel teemadel.

1. Kirjanduse ülevaade ja probleemiseade

1.1 Noorte osaluse mõiste

Noorte osalus (*youth participation*) tähendab noorte õigust, võimalust ja soovi ühiskonnaelu mõjutada (Talur ja Vares, 2007: 24). Osalusega on tihedalt seotud **kaasamise** (*inclusion*) mõiste – noorte kaasamisega tehakse teoks nende õigus, luuakse neile võimalused ja mõjutatakse nende soovi osaleda ühiskonnaelu mõjutamises (*ibid.*). Osalus on noortest endist lähtuv (noortekeskne) kontseptsioon, kaasamine seevastu noortele suunatud (otsustajate ja/või täiskasvanute keskne) kontseptsioon.

Noorte osaluse kohta leidub laialdaselt definitsioone, ent valdava osa käsitluste kandvaks ideeks on demokraatlike põhimõtete edendamine ja noortest aktiivsete kodanike kujundamine (Martinson, 2017). Ka Talur ja Vares (2007) toovad välja, et noorte aktiivne osalus otsustusprotsessides ja erinevates tegevustes on **demokraatliku ühiskonna lahutamatu osa** (Talur ja Vares, 2007: 25). On oluline mõista, et osalus demokraatlikus ühiskonnas ei ole piiritletud pelgalt hääletamas käimisega – osalemine ja aktiivne kodanikuks olemine kujutab endast õiguste, autoriteedi ja toetuse võimaluste olemasolu läbi otsustusprotsessides kaasa löömise ja parema ühiskonna üles ehitamise (*ibid.*).

Laste ja noorte osaluse peamisi õiguslikke juhendmaterjale on **ÜRO laste õiguste konventsiooni** artikkel 12. Artikkel sätestab, et lastel on õigus osaleda nende elu puudutavate otsuste tegemisel. Täiskasvanud peavad neid kuulama ja nende arvamusi otsuste langetamisel arvesse võtma. Sama konventsiooni artiklid 13 ja 15 kinnitavad laste õigusi arvamusvabadusele, kuuluvusvabadusele ja rahumeelsetele kogunemistele. Kuigi mainitud artiklid keskenduvad laste õigustele, nähakse neis õiguslikku alust noorte kaasamiseks ühiskondlikesse ja poliitilistesse protsessidesse ning otsuste tegemisse (RT II 1996, 16, 56).

Noorte osalus toimub peamiselt **kolmel tasandil**, mille on välja toonud Brodie jt (2009). Need dimensioonid on:

- avalik osalus (*public participation*);
- sotsiaalne osalus (*social participation*);
- individuaalne osalus (*individual participation*).

Avaliku osaluse all mõistetakse indiviidide kaasamist erinevatesse demokraatia struktuuridesse ja institutsioonidesse. **Sotsiaalne osalus** viitab kollektiivsetele tegevustele, mis moodustavad indiviidide igapäevaelu osa. **Individuaalne osalus** ehk nn igapäevapoliitika

hõlmab inimeste igapäevaseid valikuid ja otsuseid (Brodie jt, 2009: 14-15). Osalussfääride kohta annab täpsema ülevaate tabel 1.

Tabel 1. Osaluse dimensioonide ülevaade. Allikas: Martinson, 2017 (Farrow, 2016; Brodie jt, 2009 põhjal).

Sfäär	Kirjeldus	Näited
Avalik	Osalusstruktuurid, mis paiknevad olemasolevate institutsioonide, struktuuride ja protsesside juures	Noortekogud, -volikogud, -parlamendid, õpilas- ja üliõpilasesindused; noorteühendused ja -grupid; valimistel osalemine ja kandideerimine; komisjonide ja nõuandvate kogude töös osalemine; ametlikest konsultatsioonidest osa võtmine.
Sotsiaalne	Väljaspool ametlikke poliitilisi või organisatsioonilisi struktuure loodud formaalsed ja mitteformaalsed struktuurid	Osalemine vabaühenduste töös; kogukonnaühendused; sotsiaalsed liikumised; rohujuuresandide kampaaniad; usulised ühendused; mitteformaalsed võrgustikud; huvigrupid ja -ringid.
Individuaalne	Individuaalsed valikud, otsused ja suhestumine maailmaga	Osalemine otsustes, mis otseselt mõjutavad üksikisiku elu, näiteks õigustoimingud (vanemate abielulahutus); hariduse ja tervishoiuga seotud küsimused; igapäevaeluga seonduvad valikud, otsused ja käitumine; isiklikud väärtused, põhimõtted ja moraal; usulised vaated, tarbijakäitumine.

Brodie jt (2009) rõhutavad siiski, et avalik, sotsiaalne ja individuaalne osalus on sageli omavahel põimunud – näiteks parlamendisaadikule kirja kirjutamine seoses kohaliku kultuurimaja sulgemisega sobitub kõikidesse mainitud dimensioonidesse (Brodie jt, 2009: 15).

Eelnevate autorite mõtted võtab kokku Ariadne Vromen (2003), kes defineerib **osalust kui tegevusi, mis sünnivad kas individuaalselt või kollektiivselt ja on loomuoselt seotud sellise ühiskonna loomisega, milles me elada soovime** (Vromen, 2003: 83).

1.2 Noorte osaluse kontseptsioon

Nii avalikus, sotsiaalses kui ka individuaalses sfääris on erinevaid osaluse tasemeid, mis ei varieeru mitte üksnes oma ulatuse, vaid ka oma mõju poolest otsustele ja tulemustele. Erinevustest tegeliku võimustamise (*empowerment*) ja võltsosaluse (*tokenism*) vahel annab hea ülevaate Roger Harti (1992) **noorte osaluse redel**, millel on toodud välja kaheksa erinevat noorte kaasamise viisi. Alumised kolm astet tegelikult noori ei kaasa, seda võib lugeda noorte

mitteosalemiseks. Ülemised viis astet on aktsepteeritavad osaluspraktikad, kusjuures iga astmega tõuseb noorte roll ja vastutus. Harti mudel illustreerib eelkõige koostööd noorte ning täiskasvanute vahel, ühendades endas nii osaluse kui ka kaasamise.

Tabel 2. Roger Harti noorte osaluse redel. Allikas: Talur ja Vares (2007: 26).

8 – noorte omaalgatuslikud, kuid täiskasvanutega jagatud otsused

Initsiatiiv tegevuseks tuleb noortelt, kuid otsuste tegemisel osalevad nii noored kui täiskasvanud. Täiskasvanud innustavad noori, samas saavad noored õppida täiskasvanute elukogemusest.

7 – noorte omaalgatuslikud ja juhitud otsused

Noored algatavad mingi tegevuse ja viivad selle ka ise läbi, täiskasvanutel on vaid toetav roll.

6 – täiskasvanute poolt algatatud, kuid noortega jagatud otsused

Täiskasvanud algatavad mingi projekti, otsused tehakse lõplikult koos noortega.

5 – konsultatsioon noortelt ja tagasiside neile

Noored annavad nõu täiskasvanutele. Noori teavitatakse, kuidas nende panust kasutatakse ja milline oli lõpptulemus.

4 – etteantud roll noortel ja tagasiside neile

Noortele antakse teatud ülesanne tervikprotsessist. Noori teavitatakse, kuidas nende panust kasutatakse ja kuidas see mõjutab lõpptulemust.

3 – võltsosalus (ingl k. *tokenism*)

Juhtumid, kus tundub, nagu noortele antakse sõna, kuid tegelikult pole neil võimalust otsust mõjutada.

2 – dekoratsioon

Täiskasvanud lahendavad noortelt tulnud probleeme, kuid noored on otsustusprotsessis vaid kaunistuseks, mõjutavad vaid väga kaudsel viisil.

1 – manipuleerimine

Täiskasvanud kasutavad noorte temaatikat ja pakuvad välja ise teemasid, mis nende arvates võiks olla noorte jaoks aktuaalsed.

Miks on noorte osalus üldse oluline? Välja võib tuua mitmete autorite käsitusi. Sinclairi (2000) hinnangul on noorte osalus oluline, et:

- toetada laste ja noorte õigusi;
- täita riigi seaduslikke kohustusi;
- täiustada demokraatlikke protsesse;
- parandada teenuseid;
- parandada otsuste tegemist;
- edendada laste ja noorte kaitset;
- edendada laste ja noorte oskusi;
- võimustada ja tõsta enesehinnangut (Sinclair, 2000: 1-2).

Cleaver (2001) vaatleb noorte osalust kui **vahendit** või **lõppeesmärki**. Kui mõtleme osalusest kui vahendist, tähendab see seda, et osalus on vajalik isiksuse arengu, ühiskondlike eesmärkide jm saavutamiseks. Lõppeesmärgi mõistest lähtudes on noorte osalus kui fundamentaalne õigus või noorele kasuks tulev kogemus/võimalus.

Warshak (2003) lähtub kahest põhimõttest. Nendeks on **valgustatus** (*enlightenment*) ja **võimustamine** (*empowerment*). Valgustatus tähendab, et noortel on oma tõde, mida ainult nemad saavad läbi osaluse jagada – noored saavad rääkida oma vaadetest ja kogemustest, mis aitavad kaasa teadlike otsuste langetamisele (ning seeläbi soovitud tulemuste saavutamisele). Võimustamise all on mõeldud, et osalus on noorte õigus, mis aitab tuua võimu noorematele põlvkondadele lähemale – noored õpivad langetama otsuseid, nende enesehinnang tõuseb tänu sellele, et nendega arvestatakse jne (Warshak, 2003: 373-374).

Eelnevad seisukohad võtab kokku Rys Farthing (2012), kes toob välja, et noorte osalust saab põhjendada neljast aspektist:

- õigused (*rights-based*);
- võimustamine (*empowerment*);
- tõhusus (*efficiency*);
- areng (*developmental*).

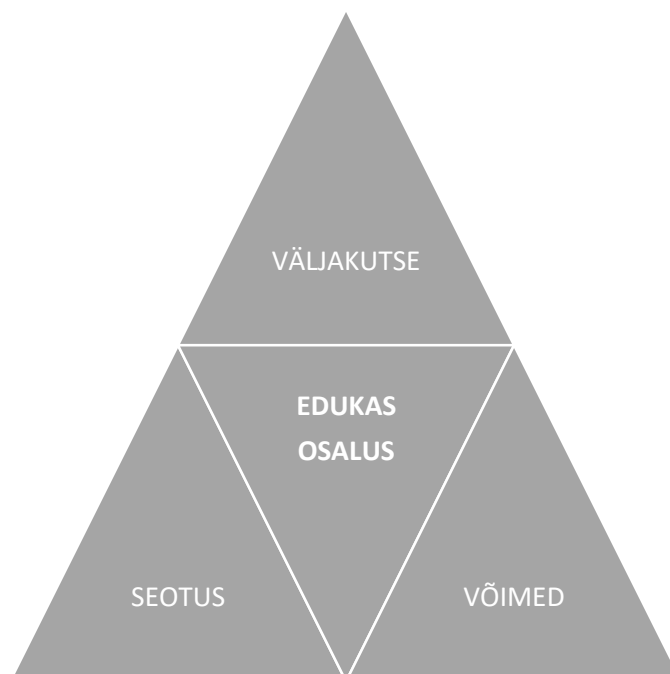
Farthingu (2012) **õiguste aspektist** lähtuv lähenemine näeb ette, et noored on täieõiguslikud ühiskonnaliikmed. See tähendab, et neil on olemas ühiskonnaelus ja -protsessides osalemise õigused, mis on sätestatud näiteks ÜRO lapse õiguste konventsioonis jms. **Võimustamine** on protsess, kus jagatakse võimu. Võimuvahekorda saab seada noorte kasuks, mis väldib noorte marginaliseerumist. **Tõhususe aspekt** tähendab, et noorte osalus on igati soovitud. Täiskasvanutele, poliitikakujundajatele ja teistele on noorte osalus võimalus tagasisideks noorte

endi käest. Arengu aspektist lähtuvalt soodustab noorte osalus nende isiksuse igakülgset arengut (näiteks läbi sotsiaalsete oskuste omandamise) (Farthing, 2012: 75-77).

Siinkohal võib välja tuua ka Eesti autorite käsitusi. Beilmann (2017) leiab, et Eesti noortepoliitika dokumentides ja noortepoliitika kujundajate seisukohtades on läbivalt eristatavad **kaks diskursust**. Ühelt poolt väärtustatakse osalust kui sellist, teisalt nähakse osalust kui vahendit, mille abil saavutada hariduse, tööturu, tervise jt eluvaldkondadega seotud eesmärgid. Beilmann toob veel välja, et mõned Eesti poliitikakujundajad lähenevad noortele enesearenguks ja olulistest küsimustest kaasarääkimiseks võimaluste loomisele **utilitaristlikult** – nende hinnangul on vaja luua noortele soodsad arengu- ja osalusvõimalused, et tulevikus saaks pädevatest kodanikest kasu terve ühiskond. Teised näevad nii osaluses kui ka arenguvõimalustes noorte **inim- või kodanikuõigust**, mistõttu ei ole seda tarvis põhjendada välise kasuga (Beilmann, 2017).

1.3 Osaluse ja mitteosaluse põhjused

Marc Jans ja Kurt de Backer (2002) on loonud teooria, mis võtab kokku eduka osaluse tegurid. Noored osalevad aktiivselt, kui tasakaal valitseb väljakutsete, võimete ja seotuse vahel (nn kolm C-d ehk *challenge, capacity ja connection*) (joonis 1).

Joonis 1. Eduka osalemise tegurid. Allikas: Jans & De Backer, 2002.

Väljakutse tähendab, et ettevõtmine peaks noore mingil moel proovile panema. Samas peab ta tundma, et ta saab väljakutsega hakkama, tal on olemas vajalikud **võimed**, et läbi pingutuse

midagi muutuks. Kui väljakutse osutub liiga raskeks ja noorel puuduvad hakkama saamiseks piisavad võimed, võib huvi osaluse vastu sootuks kaduda. **Seotus** tähendab, et noor peab tundma, et on ettevõtmisega seotud (näiteks osalema mõnes südamelähedases ja huvipakkavas valdkonnas) (Jans & De Backer, 2002: 5).

Laias laastus võib öelda, et kui noorel on olemas vajalikud võimed, ta tunneb end ettevõtmisega seotult ning see pakub talle teatud väljakutse, siis ta osaleb. Kui aga ettevõtmine jääb kaugeks, väljakutse on liiga suur ja vajalikest võimetest jääb ka väheks, siis ei ole noore osalust loota.

Noorte osalust ja mitteosalust on uurinud mitmed autorid. Näiteks Vromen ja Collin (2010) viisid läbi individuaalintervjuud üle 100 noorega, kus palusid neil muuhulgas nimetada põhjuseid, miks nad osaleda otsustavad. Kõige levinum põhjus oli soov anda oma panus mingi muutuse protsessi, mille tulemused oleksid kasulikud noorele ja teda ümbritsevale. Noorte jaoks seostus osalus selliste mõistetega nagu muutuste loomine, ühiskonnale millegi tagasi andmine ja ümbritseva maailma paremaks muutmine. Põhjustena nimetati veel kogemuste saamist, uute oskuste ja informatsiooni omandamist, sotsiaalseid kasusid (uued suhted, kasulikud kontaktid, kuuluvustunne). Noorte jaoks on oluline näha ka kasu („mida mina osalemisest saan?“), nad hindavad huvitavaid ja mitmekesiseid osalusvõimalusi (Vromen & Collin, 2010: 105-107).

Mitteosaluse põhjuseid on uurinud näiteks Harris, Wyn ja Younes (2010), kes toovad välja, et üks suurimaid takistusi noorte osaluseks on nende endi tajutud vähene mõjukus – noored tunnevad, et nende häält ei kuulata või ei võeta tõsiselt (Harris jt, 2010: 20). Anna Jarkiewicz ja Joanna Leek (2016) tuginevad viies riigis (Küpros, Itaalia, Leedu, Poola, Ühendkuningriik) läbi viidud uuringule ja toovad välja seosed kooli/hariduse ja osaluse vahel. Nende hinnangul alatahtsustab haridussüsteem noorte osalust, pakkudes liiga vähe võimalusi osaluseks vajalike oskuste (näiteks juhtimiskompetents, eneseväljendus, loovus, ettevõtlikkus) arendamiseks (Jarkiewicz & Leek, 2016). Levinumad mitteosalemise põhjused on koondatud tabelisse 3.

Tabel 3. Mitteosalemise põhjuseid. Allikas: National Youth Participation Strategy Scoping Project Report (2008)

• Noorte vähene usk otsustussüsteemidesse; usaldamatus institutsioonide suhtes	• Puudulikud ressursid
• Vähene informeeritus osaluse võimalustest	• Ebapiisav võim muutuste ellu kutsumiseks
• Ajapuudus (kooli- ja töökohustused, sotsiaalsed kohustused)	• Negatiivsed sotsiaalsed arvamused (näiteks stereotüübid)
• Asukoht ja transpordi puudumine	• Rollide ja vastutuse ebaselgus

<ul style="list-style-type: none"> • Puuduolevad oskused (näiteks avaliku esinemise oskus) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ebavõrdsus (madalama sissetulekuga peredest pärit noortel on keeruline suhelda ja jagada vastutust jõukamate peredest pärit noortega)
<ul style="list-style-type: none"> • Madal sotsiaalmajanduslik staatus (näiteks turvakodus elavad noored) 	<ul style="list-style-type: none"> • Ajutised kriisisituatsioonid, mis kahjustavad noorte võimekust ja valmidust osaleda
<ul style="list-style-type: none"> • Enesekindluse puudus 	

Tabel ei püüdle mitteosaluse põhjuste täieliku katvuse suunas, pakkudes üksnes ülevaate võimalikest ja levinud teguritest.

1.4 Noorte osalusviisid

Noorte osaluses saab eristada kahte tüüpi osalemist: formaalne ja informaalne osalus. **Formaalne osalus** kujutab endast erinevaid osalusvorme, mille poole ühiskonnas pürgitakse – formaalharidusest kuni koolitööväliste tegevusteni, poliitilisest seotusest vabatahtliku tööni (Määttä & Aaltonen, 2016: 161). Need tegevused viitavad aktiivseks kodanikuks olemisele nagu seda mõistetakse näiteks Euroopa Liidu poliitikates. **Informaalne osalus** viitab valikulisele osalemisele, mida ei piira range institutsionaalne raamistik või ametlik valitsemine. Informaalse osaluse alla kuuluvad näiteks ebakonventsionaalne poliitiline seotus prügi sorteerimise teemadel, *online*-petitsioonidele allkirja andmine, meeleavaldused ja noorte subkultuurilised või kunstilised eneseväljendused. Määttä ja Aaltonen (2016) toovad lisaks välja, et noorte formaalne osalus on avaliku võimu esindajate vaatenurgast kõige ihaldusväärsem osaluse viis, sest see suunab noorte energiat vastavalt ühiskonna eesmärkidele. Oskused, mida noorevad vajavad formaalseks osaluseks, on täieõiguslikuks kodanikuks olemise eeldused (*ibid.*).

2016. aasta noorte arengu indeks viitab sellele, et noored üle terve maailma löövad üha vähem formaalsetes osalusviisides kaasa (Commonwealth Secretariat, 2016: 71). Näiteks viitavad andmed sellele, et noored inimesed lähevad valima väiksema tõenäosusega kui vanemad inimesed. Teadlikult või mitte, aga paljud noored hoiduvad valimistest ja teistest formaalsetest osalusviisidest. Seega, formaalne osalus on kahanemas üle terve maailma (*ibid.*).

Ka Harris jt (2010) leiavad, et noori ei paelu näiteks traditsiooniline poliitika, mis ei vasta nende vajadustele ja huvidele (Harris jt, 2010: 10). Mitmed uurimused (Cammaerts jt, 2016, Harris jt, 2010) osundavad sellele, et noored inimesed küll soovivad poliitikas osaleda, ent nende hinnangul on olemasolev poliitiline kultuur, institutsioonid ning mehhanismid ebaefektiivsed

või ebasõbralikud. Suures plaanis on noored endiselt huvitatud poliitilistest ja sotsiaalsetest küsimustest, aga nende osalus on liikumas informaaalse, individualiseeritud ja igapäevase, osaluse suunas (Harris jt, 2010: 10).

Samas on viimaste aastate jooksul tõusnud märgatavalt noorte informaalne osalus, mis tähendab järjest enam mittetraditsiooniliste tegevustega eksperimenteerimist, näiteks blogimine, meeleavaldused jm, eriti, kui kaalul on noortele südamelähedane teema (Commonwealth Secretariat, 2016: 72). Üha enam pööravad noored pilgu ka poliitilise konsumerismi poole, eriti arenenud riikides, et väljendada enda eetilisi muresid, mis puudutavad noorte poolt tajutud inimõiguste rikkumist või muresid keskkonna pärast (Neilson, 2010: 220). Siia alla kuulub näiteks mõne toote ostmisest hoidumine (nn tarbijaaktivism) (*ibid.*).

Informaalse osaluse üks võtmekomponente on kindlasti **digitaalsed tehnoloogiad** (eelkõige internet). Teoreetilistes käsitustes on suur osa uurijatest ühel meelel, et internetil on potentsiaal aidata osalusele kaasa – internet kasvatab sotsiaalseid kontakte, mobiliseerib poliitilisi arvamusi, harib inimesi, pakub võimalusi enese esitlemiseks ning aitab luua sidet kodanike ja nende poliitiliste esindajate vahel (Hirzalla & van Zoonen, 2011: 482). Neid võimalusi saavad eelkõige kasutada ära noored, kes üldjuhul kasutavad digitaalseid vahendeid rohkem kui vanemad inimesed (Chadwick, 2006; Dahlgren, 2007).

Tänapäeva noored ei kujuta ilmselt elu ilma internetita ette, see on saanud igapäevaelu lahutamatuks osaks. Mitte kunagi varem pole ükski generatsioon olnud nii ühendatud või hästi informeeritud – sellel on mõju nii noortele endile kui ka neid ümbritsevale maailmale. Nutitelefonide laialdane kasutamine, nn digitaalsete pärismaalaste (Prensky, 2001) tehnoloogilised oskused ja sotsiaalmeedia kasvav populaarsus ning võrgustumise efekt on üheskoos andnud tõuke noorte osaluseks ühiskondlikus elus (Commonwealth Secretariat, 2016: 75). Tehes lihtsamaks informatsioonile ja ideedele ligipääsu ning mobiliseerides inimesi, võimustavad digitehnoloogiad noori inimesi (*ibid.*).

Mitmed uuringud viitavad sellele, et **sotsiaalmeedia** kasutus tõstab noorte osalust poliitilises ja sotsiaalses sfääris, eriti küpsetes demokraatiates – noored inimesed kasutavad sotsiaalmeediat, et avaldada oma arvamust, osaleda kampaaniates ja organiseerida meeleavaldusi (Boulianne, 2015: 529). Seos digitehnoloogiate ja noorte osaluse vahel ei ole siiski sirgjooneline. Esiteks ei ole kõigil noortel ligipääsu digitaalsetele tehnoloogiatele või puuduvad neil oskused, et digitehnoloogiaid ära kasutada (Ang, Dinar & Lucas, 2014: 1233). Kuigi sotsiaalmeedia kasutus võib aidata kaasa osaluse suurenemisele, on tõendid nende põhjusliku seose kohta

ebaselged. Näiteks, sotsiaalmeedia ei pruugi olla põhjus, miks noored üldse meelt avaldada otsutavad, ent uuringud näitevad, et tehnoloogia aitab nendel liikumistel kiiresti jõudu koguda (*ibid.*). Sarnaselt ei pruugi ka hea ligipääs digitaalsetele tehnoloogiatele nende noorte poliitilist osalust kannustada, kes usuvad, et nende kaasatus ei muudaks midagi (David, 2013).

Lisaks ei ole veel selge, kas näiteks sotsiaalmeedia kampaaniate mõju osalusele on midagi märkimisväärselt. Tõendid viitavad sellele, et digitehnoloogiate suurem kasutus ei paranda märkimisväärselt noorte osalust formaalsetes poliitilistes struktuurides (näiteks osalemine valimistel) (Boulianne, 2015: 531). Suurem osa digitaalsest osalusest leiab aset poliitika madalametes ja informaalsetes sfäärides. Kaasatus läbi sotsiaalmeedia võib olla ka võlts (*tokenistic*), suutmata kaasa tuua soovitud tulemust (Commonwealth Secretariat, 2016:76). Näiteks aastal 2014 röövis Boko Harami rühmitus Nigeerias 276 koolitüdrukut ning kampaania #BringBackOurGirls (ingl k tooge meie tüdrukud tagasi) levis üle terve maailma, tõstes teadlikkust ja tuues kaasa surve päästa röövitud tüdrukud. Vaatamata kõigile reaktsioonidele on üle saja tüdruku endiselt vangistuses või kadunud (ülejäänud on kas vabastatud, põgenenud või hukkunud) (Chibok schoolgirls ..., 2018). Sedasorti madala *online*-kaasatuse (tuntud ka kui *clicktivism*), näiteks e-petitsioonide allkirjastamine, postituste jagamine ja *hashtag*'ide kasutamine võib kohati lausa takistada pühendunud osalust (Shearlaw, 2015). Kuigi digitehnoloogiad on teinud millegi toetamise väga lihtsaks, on *online*-osalus tihti pealiskaudne ja lühiajaline, aidates vaevu kaasa käegakatsutavatele muutustele (Barassi, 2009: 23).

1.4.1 Online-osaluse tüpoloogia

Noorte *online*-osalust võib vaadelda redelina, kus on välja toodud erinevad osalejate tüübid.

Tabel 4. Bernoffi ja Li online-osaluse mudel (2010)

Loojad (24%)
Blogimine, veebilehtede loomine, videote ja muusika üles laadimine, artiklite jms lugude kirjutamine ja postitamine
Vestlejad (33%)
Sotsiaaltööstustikes staatuste uuendamine, Twitteri postitused jms
Kriitikud (37%)
Toodete/teenustele ja veebilehtedele hinnangute andmine (<i>ratings, reviews</i>), kommenteerimine, foorumites osalemine
Kogujad (20%)

RSS voo kasutamine, raamatuhoidjate lisamine veebilehtedele

Liitujad (59%)

Sotsiaalmeedia profiili omamine ja nende külastamine

Pealtvaatajad (70%)

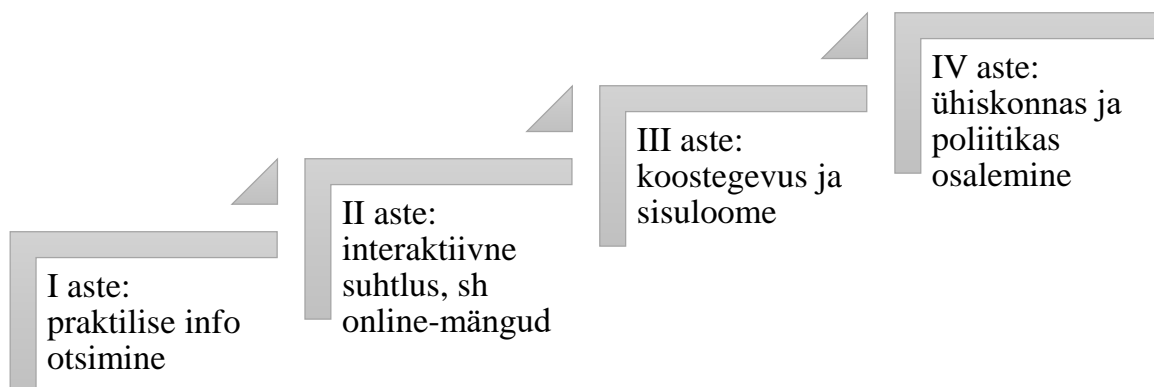
Blogide lugemine, *podcast*'ide kuulamine, videote vaatamine, foorumite jm *online*-sisu
tarbimine

Mitteaktiivsed (17%)

Ei tee mitte ühtegi eelpool mainitud tegevust

Redelilt on näha, kui suur protsent inimesi teatud tegevuses osaleb. Et inimesed osalevad võrgus mitmetel viisidel ning läbi mitmete lähenemiste ja strateegiate, võivad osaluse tüübid kattuda ja esineda ka samaaegselt (Bernoff & Li, 2010).

Online-osalust illustreerib hästi ka Sonia Livingstone'i ja Ellen Helsperi (2007) laste ja noorte internetikasutuse empiiriliste uuringute põhjal loodud „*online*-võimalute trepp“ (joonis 2), mis iseloomustab noorte interneti kasutust (sh osalust) (Klemm jt, 2017: 280). Esimesel astmel, millelt enamik inimesi tavaliselt interneti kasutamist alustab, on info otsimisega seotud tegevused. Teisele trepiastmele jõudnud on enda jaoks leidnud interneti pakutavad interaktiivsed suhtlusvõimalused, sh *online*-mängud. Kolmandal trepiastmel on kasutajate ühistegevust ja loomingulist sisuloomet võimaldavad tegevused (näiteks blogi või kodulehe pidamine). Viimasele trepiastmele jõudnud kasutajad tegelevad ka ühiskondliku osalusega, näiteks allkirjastavad nad petitsioone, kirjutavad kommentaare jne (*ibid.*).

Joonis 2. Online-võimaluste trepp. Allikas: Klemm jt (2017: 282), Livingstone jt (2007) põhjal.

Vastavalt Brodie jt (2009) osaluse kolmele dimensioonile leiame trepiastmetelt võimalusi nii individuaalseks, sotsiaalseks kui ka avalikuks osaluseks.

1.5 Eesti noorte ühiskondlik aktiivsus

Eesti noorte osalusest annab põhjaliku ülevaate 2011.–2015. aastal toimunud projekt MYPLACE, mis keskendus noorte ühiskondlikule, poliitilisele ja kodanikuaktiivsusele neljateistkümnes Euroopa Liidu riigis, sh Eestis. Uuringus osales 600 Eesti noort vanuses 16–26, kes elasid Tartus või tema lähivaldades ning Narvas, Sillamäel ja Kohtla-Järvel. Projekti tulemused näitasid, et pärast iseseisvuse taastamist on kasvanud noorte osalus individuaalsetes tegevustes (näiteks tarbijaaktivism), aktiivsus internetis ning osalemine noorteühingute, õpilasesinduste ja noortevolikogude töös. Eesti noored on aktiivsed ka konventsionaalsetes (näiteks valimistega) seotud tegevustes (Taru, 2015).

Osalusvõimalused seostusidki noortele eelkõige selliste konventsionaalsete tegevustega nagu valimistel hääletamine, noorteühenduses tegutsemine jne. Esile toodi ka võimalust avaldada oma rahvulolematust näiteks protestiaktsioonidel või vabatahtliku töö tegemist. Eesti noored osalevad ka spordiklubide, õpilas- ja üliõpilasesinduste jm organisatsioonide töös. Üldiselt saab uuringu põhjal väita, et osalejate seas on rohkem tüdrukuid; neid, kel parem sotsiaalmajanduslik taust ja neid, kel puudub oma pere (*ibid.*).

Laste ja noorte osalust ning kaasamist omavalitsuste tasandil on uuritud projektis „Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides“. 2017. aastal viis Lastekaitse Liit koostöös Eesti

Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liiduga läbi kordusküsitluse (esimesed küsitlused toimusid 2006. ja 2013. aastal), milles osales 856 last ja noort ning 49 kohalikku omavalitsust. Kaasamise vaatenurgast lähtudes selgus, et võrreldes varasemaga on omavalitsused laste ja noorte kaasamise algatamise osas aktiivsemad, kasutades erinevaid kaasamise vorme ja kanaleid. 63% küsitluses osalenud lastest ja noortest on teadlikud oma õigusest avaldada arvamust, sh kohaliku elu korraldamises. Samas on valmidus ja soov selleks 2013. aastaga võrreldes vähenenud (Lastekaitse Liit, 2018).

Beilmann (2017) toob CATCH-EyoU projekti raames läbi viidud vestlustest Eesti noortepoliitika kujundajatega välja, et noorte võimalused ühiskonnaelus osaleda on väga erinevad. Mitmed eksperdid leiavad, et tänane noortepoliitika välistab teatud noortegrupid, kes ei sobitu mingitel põhjustel ette antud kategooriatesse ning aitab seeläbi noorte endi seas kaasa sotsiaalse ebavõrdsuse süvenemisele. Näiteks on erinevate noorte esindus- ja osaluskogude tegevusse tavaliselt kaasatud juba niigi eelisseisundis olevad noored, kes on pärit majanduslikult kindlustatud peredest ning kes jõuavad ka haridussüsteemis hästi edasi. Seega suurendavad taolised noorte esindus- ja osaluskogud pigem sotsiaalseid lõhesid, mitte ei aita nende vähenemisele kaasa (Beilmann, 2017)

1.5.1 Eesti noorte ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogia

Kalmus ja Beilmann (2017) on loonud kodanikuks olemistega seotud tegevuste (nn kodanikuosalus) põhjal Eesti noorte ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogia. Autorite analüüsist eristusid neli rühma.

1. **Poliitiliselt meelestatud aktivistid (5,5%)** tegelevad keskmisest rohkem kõikvõimalike poliitiliste tegevustega. Nad väljendavad oma protestivaimu, osalevad aktiivselt veebis ning teevad vabatahtlikku tööd. Nad on pigem gümnaasiumiealised, pigem meessoost ning elavad maakohas või väikelinnas. Eesti ja vene keelt kõnelevaid noori on tüübis võrdselt. Poliitiliselt meelestatud aktivistid eristuvad teistest tüüpidest selle poolest, et nad usaldavad teisi inimesi ja Eesti valitsust rohkem kui Euroopa Liitu. Samuti ei usalda nad eriti professionaalset ajakirjandust, küll aga alternatiivset *online*-meediat. Nad nõustuvad väitega, et sisserändajad võtavad kohalikele töökohtidele ära ning et Eesti mõju suurenemine tuleks teistele riikidele kasuks. Märkimisväärne on see, et nad nõustuvad teistest harvemini väitega, et demokraatia on parim valitsemisviis. Nende pere ja sõprade ühiskondlik aktiivsus on samuti kõrge, kuid neid kaasatakse võrreldes teiste tüüpidega vähem peresiseste otsuste tegemisse. Poliitiliselt meelestatud aktivistid

peavad oma kooli vähem õiglaseks kui ülejäänud noored (Kalmus & Beilmann, 2017: 14).

2. **Vabatahtlikud heategijad** (30%) eristuvad selle poolest, et nad tegelevad vabatahtliku töö ja heategevusega. Seda tüüpi noored on pigem 20ndates ja nende seas on rohkem naisi kui mehi. Nende kodune keel on peamiselt eesti keel ning nad elavad pigem suurlinnas või selle läheduses. Vabatahtlikud heategijad paistavad silma selle poolest, et nad usaldavad professionaalset ajakirjandust rohkem kui teised noored. Alternatiivne *online*-meedia on nende jaoks ebausaldusväärsem. Seda tüüpi noorte hinnangul on demokraatia parim valitsemisviis ning neid kaasatakse ka pereringis tehtavatesse otsustesse rohkem kui teisi tüüpe (*ibid.*).
3. **Digiaktiviste** (27,6%) iseloomustab *online*- ja tarbijaaktiivsus. Nad arutlevad internetis sotsiaalsetel ja poliitilistel teemadel, on pigem 20ndates eluaastates ja nende seas on veidi rohkem noormehi kui neide. Digiaktivistide seas on peamiselt eesti keelt kõnelevad noored ning nad elava suurlinnas või selle läheduses. Seda tüüpi noored ei usalda alternatiivsed *online*-meediat (teevad seda vähem, kui teised tüübid) ning ei nõustu pigem väitega, et sisserändajad võtavad kohalikelt elanikelt töö (*ibid.*).
4. **Passiivsed noored** (36,8%) on kõikides osaluse aspektides tagasihoidlikumad kui eelpool mainitud tüübid. Nad on pigem gümnaasiumiealised ning sooline jaotus on selles tüübis suhteliselt võrdne. Nad elavad pigem maal või väikelinnas ning räägivad suuresti vene keelt. Passiivsed noored paistavad silmas selle poolest, et usaldavad teisi inimesi, valitsust ja ka Euroopa Liitu vähem, kui teised osalustüübid. Nende hinnangul ei ole neil mõju Riigikogu otsustele. Sarnane suhtumine iseloomustab ka nende lähikondlasi – ka passiivsete noorte pere ja sõprade osalus/ühiskondlik aktiivsus on madal (*ibid.*)

Nende nelja osalustüübi põhjal väidavad Kalmus ja Beilmann (2017), et Eesti noorte osalusaktiivsus on mõõdukas. Need, kes osalevad, jaotuvad selgelt kaheks: vabatahtlikud heategijad ja digiaktivistid. Üle kolmandiku noortest jääb osalusest sootuks kõrvale. Miks? Autorid toovad välja, et tüüpikuuluvus sõltub tihti vanusest ja vahetust sotsiaalsest kontekstist (sh perekond, sõbrad, elukoht, rahvus), mitte niivõrd majanduslikust kihistumisest. Võimalusterohke sotsiaalne keskkond (eesti rahvusest, suurlinnas elamine, demokraatlik perekond) soodustab aktiivse osalusega tüüpidesse kuulumist, samas kui vähem võimalusi pakkuv sotsiaalne keskkond toob kaasa osalusest kõrvale jäämise, võõrandumise või sootuks võitleva aktiivsuse ja protestimeelsuse (Kalmus & Beilmann, 2017: 14).

1.6 Probleemi seade

Magistritöö eesmärk uurida Eesti arvamusi ja suhtumist online-osaluse kohta. Muuhulgas uurin töös, kuidas saab noorte hinnangul digitehnoloogiaid kasutada, et nende demokraatlikku osalust suurendada. Samuti uurin, milliseid online-osaluse viise noored kasutavad ning millised tegurid takistavad neil veebikeskkondades osalemast.

Martinson (2017) on toonud välja, et noorte osalus formaalsetes poliitilistes protsessides on languses nii Eestis kui ka üle terve maailma. Ka Harris jt (2010) leiavad, et noori ei paelu näiteks traditsiooniline poliitika, mis ei vasta nende vajadustele ja huvidele (Harris jt, 2010: 10). Suures plaanis on noored endiselt huvitatud poliitilistest ja sotsiaalsetest küsimustest, aga nende osalus on liikumas informaaalse, individualiseeritud ja igapäevase, osaluse suunas (Harris jt, 2010: 10). Seega - kas digitaalsed keskkonnad kui informaaalse osaluse üks võtmekomponente aitavad kaasa noorte osaluse edendamisele?

Teema uurimiseks püstitatakse järgnevad **uurimisküsimused**:

K1: Millised on noorte *online*-osaluse viisid?

K2: Kuidas saab kasutada digitehnoloogiaid, et suurendada noorte demokraatlikku osalust?

K3: Mis takistab noorte *online*-osalust? Millised on suurimad väljakutsed, millega noored silmitsi peavad seisma?

2. Metoodika

2.1 Andmed

Magistritöö põhineb Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (*European Institute for Gender Equality* ehk EIGE) projekti „Digitaliseerumise võimalused ja riskid noortele soolise võrdõiguslikkuse kontekstis“ andmetel. Projekt, mille üheks läbiviijaks ma ka olin, keskendus eelkõige soolistele aspektidele – eesmärk oli saada põhjalikke teadmisi, milliseid võimalusi pakuvad digitaalsed tehnoloogiad (internet, sotsiaalmeedia jms) poistele ja tüdrukutele vanuses 15–18 ning kuidas nad aitavad kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele läbi noorte poliitilise ja sotsiaalse osaluse. Tähelepanu pöörduti ka digitehnoloogiatega kaasnevatele riskidele (küberkiusamine, *sexting* jne) ning nende ära hoidmisele. Tegemist oli väga laiahaardelise projektiga, mistõttu otsustasin käesolevas magistritöös keskenduda enim huvitavaid ja uudseid tulemusi toonud teemale – noorte osalus digitaalsetes keskkondades.

Et magistritöö tugineb eelpool kirjeldatud projektile, siis on ka metoodika (andmete kogumise meetod koos küsitluskavaga, valimi moodustamise põhimõtted) projekti poolt ette antud.

2.1.1 Fookusgrupp

Andmete kogumise meetodiks oli **fookusgrupp**. Triin Vihalemma (2014) järgi on fookusgrupp „struktureeritud küsitluskava järgi toimuv vestluslik rühmaintervjuu, millel on kindel, küllalt kitsas teemafookus ning eesmärk saavutada vestluses osalevate informantide omavaheline stimulatsioon. Fookusgruppi juhivad moderaator, kelle ülesandeks on hoida vestlus kindlates aja- ja teemaraamides ning luua-säilitada sotsiaalsest survest vaba õhkkonda.“ (Vihalemma, 2014)

Fookusgruppidel on mitmeid **eeliseid** (Stewart & Shamdasani, 1990: 16):

1. Fookusgrupid võimaldavad koguda andmeid suuremalt hulgalt inimestelt kiiremini ja väiksemate kuludega kui igat inimest eraldi intervjuerides. Fookusgruppi saab moodustada kiiremini kui mõne muu süstemaatilise ja suurema küsitluse.
2. Fookusgrupid võimaldavad uurijal respondentidega vahetult suhelda. See teeb võimalikuks vastuste täpsustamise, järelküsimuste esitamise ja vastuste hindamise. Osalejad saavad oma vastuseid piiritleda või anda tinglikke vastuseid. Lisaks saab uurija jälgida ka mitteverbaalseid vastuseid nagu žestid, naeratused, kulmukortsutused jne, mis võivad sisaldada informatsiooni, mis täiustab (teatud juhtudel ka vaidlustab) verbaalseid vastuseid.

3. Fookusgrupi avatud vastuste formaat loob võimaluse saada rohkelt ja rikkalikult andmeid vastaja enda sõnadega. Uurija saab mõista sügavamaid tähendusi, näha olulisi seoseid ja identifitseerida peeneid nüansse väljenduses ja tähendustes.
4. Fookusgrupid võimaldavad osalejatel reageerida teiste grupiliikmete vastustele ja neist lähtuda. Selline sünergia tähendab, et välja võivad tulla andmed, mis individuaalintervjuudes oleksid jäänud kättesaamatuks.
5. Fookusgrupid on väga paindlikud. Neid saab kasutada väga erinevate teemade uurimisel erinevate inimestega ja erinevates kohtades.
6. Fookusgrupid on ühed vähestest tööriistadest, mille abil koguda andmeid lastelt või vähese kirjaoskusega inimestelt.
7. Fookusgrupi tulemusi on lihtne mõista. Uurijad ja otsuste tegijad saavad vabalt aru osalejate verbaalsetest vastustest. See ei ole nii näiteks keeruliste küsitluste puhul, mis vajavad kompleksseid statistilisi analüüse.

EIGE projekti meeskond pidas kõiki eelmainitud meetodi plusse oluliseks ning leidis, et nimetatud metoodika võiks olla parim antud teema ja sihtrühma arvamuste koondamiseks.

Stewart ja Shamdasani (1990: 17) toovad välja ka fookusgruppide **nõrgad küljed**:

1. Vastajate vähene arv (isegi, kui fookusgruppe viiakse läbi mitu) ja laialt levinud mugavusvalimi strateegiad limiteerivad märkimisväärselt tulemuste üldistamist laiemale populatsioonile. Inimesed, kes on valmis tulema kohale ja osalema ühe- või kahetunnises arutelus, võivad olla sootuks erinevad huvipakkuvast populatsioonist, vähemalt teatud mõttes (vastutulelikkus, järeleandmine).
2. Respondentide omavahelisel suhtlusel ja suhtlusel uurijaga on kaks soovimatut efekti. Esiteks, grupis osalejate vastused ei ole teineteisest sõltumatud, mis piirab tulemuste üldistamist. Teiseks, fookusgrupi tulemused võivad olla kallutatud domineeriva või sõnaka osaleja suunas. Tagasihoidlikumad osalejad ei pruugi julgeda rääkida.
3. Interaktsiooni vahetu loomus võib panna uurija või otsuste tegija leidudesse rohkem uskuma, kui on tegelikult tagatud. Vahetu vastaja arvamusse suhtutakse tihti teatud usaldusväärsusega, mis statistilistest kokkuvõtetest välja ei tule.
4. Fookusgruppidest saadud vastuste avatud iseloom teeb kokkuvõtete tegemise ja interpreteerimise keeruliseks.
5. Moderaator võib teadlikult või teadmatult tulemusi mõjutada, vihjates sellele, millist tüüpi vastused on eelistatud.

Käesoleva töö andmestik pärineb neljast fookusgrupist, kus osales 20 noort Tallinnast ja Harjumaalt. Igas fookusgrupis oli 5 noort. Kaks gruppi viidi läbi tüdrukutega ja kaks poistega. Esimesed kaks fookusgruppi (üks poiste ja üks tüdrukutega) viis läbi Andra Siibak, projekti kaasautor ja käesoleva töö juhendaja – seda EIGE seatud nõuete tõttu. Nimelt nägi projekt ette, et fookusgruppide moderaator on kogemustega ja tunnustatud uurija. Magistritöö autor osales kahes esimeses fookusgrupis vaatljana. Veidi hiljem viisin ka ise samadel alustel läbi kaks fookusgruppi (ühes noormehed, teises neiud).

Toimunud fookusgruppide põhjal tootsin meetodi peamise tugevusena välja avatud ja vastamist julgustava formaadi – tekkinud diskussioonid andsid rikkalikult andmeid, ühe grupiliikme vastusest sai innustust järgmine ning ühise mõttetöö tulemusena jõudsid osalejad tihti huvitavate lahendusteni. Esialgne kartus, et piisavalt erinevas vanuses noorte osalus (15-aastased vs 18-aastased) toob kaasa selle, et mõni noorem ei julge oma arvamust avaldada, ei leidnud kinnitust – pigem vastupidi. Minu kui moderaatori jaoks oli siiski viimane toimunud fookusgrupp neidudega keeruline. Viis neidu olid suhteliselt tagasihoidlikud, mistõttu pidin moderaatorina vestlusesse rohkem sekkuma, küsima suunavaid küsimusi ja pöörduma noorte poole ka nimeliselt, et julgustada oma mõtteid avaldama.

Kokku kestsid fookusgrupid keskmiselt 1 tund ja 40 minutit, mille käigus lähtuti ette antud küsitluskavast (LISA 1). Intervjuukava koosnes kolmest küsimusteblokist. Üks blokk keskendus digitaliseerumise võimalustele, teine digitaliseerumise ohtudele ja kolmas lahendustele ja vahendamisele. Magistritöö kontekstis oli kõige olulisem esimene küsimusteblokk, mille alateemad (sotsiaalne osalus ning osalus avalikus elus) aitasid leida vastuseid töö uurimisküsimustele.

Enne fookusgrupi toimumist oli osalejatele edastatud infoleht (LISA 2), kus selgitati uuringu sisu, täpsustati korralduslikke küsimusi ja andmete kasutamist nii projekti kui ka magistritöö tarvis. Alaealised osalejad said ka infokirja vanematele (LISA 3) ja vanema nõusoleku blanketi (LISA 4), mis paluti arutelule tulles kaasa võtta. Fookusgrupi intervjuu alguses anti põgus ülevaade teemast, selgitati lindistamise vajalikkust ning kinnitati osalejatele andmete turvalisust ja privaatsust (salvestust ei laeta üles internetti, andmeanalüüs on anonüümne). Kõik osalejad allkirjastasid ka nõusolekublankeeti (LISA 5). Peale fookusgrupi intervjuud täitsid osalejad ka lühikese ankeetküsimustiku (LISA 6). Tänutäheks projektis osalemise ja magistritöö valmimisele kaasa aitamise eest sai iga osaleja kinkekaardi väärtuses 10 eurot.

2.2 Valim

Valimi moodustamise peamised kriteeriumid olid:

- kõik noored on intervjuu läbi viimise ajal vanuses 15-18;
- kõikidel osalejatel peavad olema aktiivsed sotsiaalmeedia kontod (näiteks Facebook, Twitter, Instagram, Snapchat, Whatsapp jne);
- kõik osalejad peavad sotsiaalmeediat kasutama igapäevaselt ja looma ka ise sisu (postitama, kommenteerima, jagama, pilte üles laadima);
- noored ei tunne üksteist;
- noored on soovitatavalt pärit erinevatest piirkondadest (linnast ja maalt).

Osalejate värbamiseks kasutasin tuttavate abi, kes aitasid eri Tallinna ja Harjumaa koolidest leida sobivas vanuses noori. Valim koosnes 20 noorest, kellega viidi läbi neli fookusgruppi (igas grupis 5 noort, poisid ja tüdrukud eraldi). Ülevaate osalejatest saab tabelist 1. Igale osalejale on edasise analüüsi tarbeks antud ka kood, mis koosneb eesnime initsiaalidest (sellisel kujul on osalejaid eristatud ka transkriptsioonides) ning soost ja vanusest.

Tabel 5. Valimi kirjeldus.

SUGU	VANUS	KOOD	ELUKOHT	KOOL JA KLASS	PÄEVANE DIGIVAHENDITES VEEDETUD AEG
N	18	C_N18	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 12. klass	Umbes 2 tundi
N	15	MA_N15	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Ei tea
N	15	G_N15	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Umbes 2 tundi
N	17	MR_N17	Maa	Suurlinna kutsekool, I kursus	Umbes pool tundi
N	15	K_N15	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Umbes pool tundi
M	18	K_M18	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 11. klass	Rohkem kui 4 tundi
M	16	P_M16	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Rohkem kui 4 tundi
M	16	O_M16	Maa	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Rohkem kui 4 tundi
M	17	B_M17	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Umbes 2 tundi
M	18	C_M18	Maa	Suurlinna gümnaasium, 12. klass	Umbes 2 tundi
N	18	A_N18	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 11. klass	Umbes 4 tundi
N	18	MA_N18	Maa	Suurlinna gümnaasium, 12. klass	Umbes 4 tundi

N	16	MM_N16	Maa	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Umbes 4 tundi
N	17	P_N17	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 10. klass	Rohkem kui 4 tundi
N	18	AM_N18	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 12. klass	Umbes 2 tundi
M	15	MA_M15	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Umbes 1 tund
M	16	G_M16	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 9. klass	Umbes 2 tundi
M	17	MI_M17	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 11. klass	Umbes 2 tundi
M	17	R_M17	Suurlinn	Suurlinna gümnaasium, 10. klass	Umbes 1 tund
M	18	T_M18	Väikelinn	Suurlinna gümnaasium, 11. klass	Umbes 4 tundi

2.3 Analüüs

Peale fookusgrupi intervjuude toimumist transkribeerisin need ja viisin läbi kvalitatiivse sisuanalüüsi. Analüüsimeetodiks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi.

Kvalitatiivne sisuanalüüs on laias laastus hulk protseduure uuritavate tekstide sisu kirjeldavate süstemaatiliste vaatluste ehk kodeerimisotsustuste tegemiseks. Valisin selle meetodi, sest see võimaldas mul keskenduda teksti kõige olulisematele tähendustele. Kuna minu eesmärk oli teada magistritöö tarvis saada, kas ja kuidas noored digitaalsetes keskkondades osalevad, mis moodustas vaid ühe osa tervest EIGE uurimusest, aitas kvalitatiivne sisuanalüüs selekteerida välja just selle informatsiooni, mis oli minu töö seisukohast oluline. Tänu kvalitatiivsele analüüsile oli võimalik saada terviklik ülevaade uuritavast (noorte osalus) ning näha vastajate mõtete mustrit – minu jaoks oluline teave kerkis tihti esile ja mõne muu teemabloki või küsimuse juures. Kalmus, Masso ja Linno (2015) toovad välja, et kvalitatiivne sisuanalüüs lubab analüüsida ka latentset sisu, st võtta arvesse ridade vahele peidetut ehk kodeerida teksti autori vihjeid, kavatsusi ja eesmärke ning mitmeste konnotatsioonide erinevaid tõlgendamisvõimalusi, mida pidasin ka enda analüüsi arvesse võttes oluliseks.

Transkribeeritud intervjuude andmetest tuletasin pärast mitmekordset lugemist koodid ning ühendasin need hiljem teemade kaupa kategooriateks. Analüüsi alusena kasutan oma töös tulemusi illustreerivaid tsitaate.

3. Tulemused

3.1 Noorte *online*-osaluse viisid

Fookusgruppidest selgus, et noorte *online*-osalus piirdub suuresti individuaalse sfääriga. Avaliku ja sotsiaalse osaluse all mõistsid noored eelkõige oma arvamuse avaldamist erinevatel platvormidel.

Peamised viisid, mil moel noored *online*-keskkondades osalevad, on näiteks sõpradega suhtlemine (sh teineteisega erineva sisu, nt artikkelite, jagamine), sõprade abistamine, infootsingud, e-teenuste kasutamine, sisuloo (blogimine, videote tegemine, piltide postitamine jt loomingulised eneseväljendusvõimalused), loosimised (näiteks Facebookis millegi jagamine auhinna võitmise eesmärgil) ja meelelahutus.

MM_N16: Mul on ka olnud selline blogilaadne asi Instagramis, nagu hästi pikalt juba, mis on hästi mitmel tasandil, et ma nagu suhtlen sealt kaudu inimestega, samas see on mulle endale ka, et ma vaatan, mis ma tegin.

Noorte osalust **motiveerib** sellest saadav kasu või positiivne emotsioon. On ka neid, keda motiveerib osalema teiste ümbritsevate osalus – näitena toodi Facebookis aeg-ajalt levivat trendi näidata oma toetust mingile eesmärgile/üritusele läbi profiilipildi vahetamise. Mitmed noored mainisid, et on oma profiilipilti vahetanud, sest „sõbrad tegid seda“. Eelkõige neidude seas leidsid neid, kes on *online*-osalusega tegelenud mõne suurema eesmärgi nimel (näiteks looduskaitsega või loomadega seotud küsimused).

Fookusgruppides osalenud noored olid seisukohal, et **liiga sage osalus ei ole soovitatav**. Näiteks sotsiaalmeedia postitustest rääkides leidsid noored, et igapäevane postitamine jätab postitajast halva mulje, devalveerib tema postituste ning üldse sotsiaalmeedias arvamuse avaldamise väärtust.

MA_M15: Jah, ma arvan ka, et see on kui keegi jagab nii-öelda harvem, jagab mingisugust sellist reaalse sisuga asja, siis see näitab seda, et see sisu on ka huvitav, või ta nagu pakub midagi, ta ei ole mingisugune selline tüüpiline nii-öelda masspostitus.

N-ö kahelauselisi vastuargumente (näiteks kommentaare uudisportaalides või sotsiaalmeedias) nähakse mõttetutena, pigem on noorte jaoks põhjendatud **sisukad ja läbimõeldud pikemad vastused** (näiteks arvamuskirjed).

Mitmed noored kuuluvad ka erinevatesse *online*-kommuunidesse, gruppidesse ja foorumitesse, ent aktiivne osalus seal puudub. Pigem ollakse kõrvaltvaataja rollis ja hoitakse end lihtsalt toimuvaga kursis. Üks fookusgrupis osalenud neiu põhjendas oma passiivset osalust alljärgnevalt:

C_N18: Lihtsalt see, et sa nagu tunned võib-olla selliseid erinevaid huvigruppe üleüldse ühiskonnas, et olla nagu teadlik, et kuidas kellegagi suhestuda võib-olla, et missugused on need ühised teemad, millest rääkida ja kuidas rääkida. Et kuidagi see nagu sotsiaalne teadlikkus, et see niimoodi nagu toimiks reaalselt, ma arvan, et see on selline isiklik huvi, et ma olengi seal pigem selline nagu vaatleja, et mida ja kuidas seal nagu räägitakse.

3.2 Digitehnoloogiad ja demokraatlik osalus

Noorte sotsiaalne ja avalik osalus digitaalsetes keskkondades jääb nõrgaks. Siiski peetakse laias laastus tegevusi, mida digitaalsete tehnoloogiate abil internetis ära teha (näiteks arvamuse avaldamine, algatustes kaasa löömine jpm), olulisteks, eelkõige **ideede ja arvamuste leviku ning teadlikkuse kasvu** mõttes.

C_N18: Mõneti on see, et sa ei saa midagi väga suurt ära teha interneti vahendusel, aga kui sul on piisavalt ambitsioone ja piisavalt häid ideid, mida ellu viia, siis võib-olla see on just see nagu see asi, mis nagu lükkab kõik asjad käima, ja siis sa saadki kas mingisugust teavitustööd teha, mingitele projektidele hoogu anda ...

Leiti, et internet võib **anda hääle** või tuua teatud teemasid n-ö avalikkuse ette. Fookusgruppides osalenud noored pidasid oluliseks, et tänapäeval on igaühel **võimalus** valida endale ise vahendid, kuidas maailma muuta, ning digitaalsed tehnoloogiad võivad mõne inimese jaoks õige valik olla.

Online-osaluse **kasu** nähakse enim siis, kui osalejad ise on valdkonnaga väga hästi kursis ja hoolivad kõnealusest teemast. Mitmed intervjuueeritavad soovitasid, et nende vanused noored peaksid alustama n-ö lihtsamatest teemadest, lööma nendes kaasa – see tagaks julguse seda edaspidi ka keerukamatel teemadel teha. Üldiselt tahetakse näha selgeid tulemusi, mis ei piirduks ainult digimaailmas toimuvaga, vaid avaldaksid mõju ka *offline*-maailmas.

Kampaania #MeToo (kaasus, mida fookusgruppides veidi pikemalt arutati) näitel võib öelda, et noortel on teatud usk säärastesse algatustesse olemas. Usutakse, et #MeToo-taolised

algatused võivad **julgustada** inimesi olulistel teemadel rääkima ning tõstavad **teadlikkust** . Esile tõsteti näiteks positiivseid emotsionaalseid mõjusid (mure kergendamine) ning mõttekaaslaste leidmist, aga ka tabude murdmist laiemas kontekstis.

R: ... see on tabu rääkida ühiskonnas oma probleemidest. Oluline ongi see, et tuldaks nagu päevavalgele, ja siis need kampaaniad julgustavad.

Mitte ükski noortest ise antud kampaanias siiski kaasa ei löönud. Noorte sõnul toetavad nad kampaania eesmärgi saajaprotsendiliselt, ent kuna isiklik kokkupuude nimetatud probleemidega puudus ning kohati ei osatud ka osaleda (ei leitud endale sobivat viisi/võimalust), siis seda ei tehtud.

Online-kampaaniate puhul toodi esile ka ohte. Muuhulgas leiti, et kampaaniad tõmbavad tähelepanu reaalsest sündmustest eemale – tähelepanu hakkab saama kampaania ise (eriti, kui kampaanias osalevad nimekad ühiskonnategelased), mitte selle sisu või eesmärk. Samuti leiti, et kui kampaania saab suurt tähelepanu, tulevad välja inimesed, kes selle tähelepanu lainel enda agendat läbi suruvad või sootuks kuritarvitavad. #MeToo kaasusest rääkides tõid nii poisid kui ka tüdrukud välja, et mitmed juhtumid võivad olla fabritseeritud, ajendatuna kellegi isiklikust tähelepanuvajadusest või kättemaksuihast.

B_M17: Sest tähelepanuvajadus ja muu jama ja ma ei tea. Et kui ma oleks mingi naine, ja vihkad väga mingit meest, onju, et ilmselgelt nagu teed mingi loo välja, paned ta nime sinna ja siis see mees hakkab korralikult puid alla saama.

Siiski leidsin noored, et tänu digitaalsetele tehnoloogiatele on võimalus jube noores eas arvestatav arvamus välja kujundada ja see toob kaasa edasisi positiivseid arenguid nii noorele kui ka ühiskonnale üldisemalt.

R_M17: Ega need noored alati nooreks jää. Ma olen täiesti kindel, et kui see noor juba teab varasemast peast, mida tahab ja mille eest ta seisab, siis hiljem, ma arvan, et see ühiskond üleüldisena on palju noh, tervem, et kui inimestel on realselt oma arvamus.

Üks olulisemaid järeldusi, mida fookusgruppide põhjal teha saab, on, et **noortel puudub suuresti usk** digitaalsetesse tehnoloogiatesse kui demokraatlikku osalust suurendavatesse vahenditesse. Pigem võetakse sõna n-ö päriselus.

3.3 Noorte *online*-osalust takistavad tegurid

Fookusgruppides osalenud noorte sõnul tunnevad nad, et võimalused *online*-osaluseks on kõigil olemas, mingeid barjääre ei tajuta. *Online*-osaluse suhtes ollakse küll positiivselt meelestatud, seda peetakse oluliseks, ent erinevatel põhjustel ei löö mitte ükski intervjuueeritud noortest aktiivselt digitaalsete keskkondade avalikes ja sotsiaalsetes sfäärides kaasa.

3.3.1 Platvormist tulenevad takistused

Noored tajuvad, et internet on **infoga üle küllastatud** ning seetõttu võib nende arvamus (nt ajaleheartikli alla kirjutatud kommentaar) lihtsalt kaduma minna. Vaatamata digitaalsete tehnoloogiate positiivsetele omadustele (lihtsus, kiirus, kättesaadavus) tunduvad nad noortele osaluse seisukohast mõneti **ebavajalikud või sootuks takistavad**.

T_M18: Kui tahta midagi reaalselt muuta, siis võib-olla internet on selline ebavajalik vahelüli sinu mõtete ja ideede ning asja reaalse teostamise vahel. Ta loob mingi mugavuspuhvri, et oh, mul on idee, ma panen selle netti kirja ja küll olukord laheneb. Internet ei sunni kedagi kahjuks tegutsema. Jah, muidugi on häid näiteid ka, kuidas internet toob inimesi kokku või annab nagu hääle, aga see kipub ikkagi selle meeletu-meeletu infomüra, võltsuudiste ja kõige muu sisse ära kaduma. Et jah, parem oma arvamust ikkagi päriselus avaldada kohtades, kus seda kuulda tahetakse.

Aruteludest kooruski selgelt välja, et noored eelistavad *online*-osalusele **osalust n-ö päriselus**, digikanalitele ei omistata suurt tähtsust. Digitaalsetel keskkondadel on noorte jaoks tulenevalt oma ehituslikest eripäradest mitmeid puudusi – näiteks nimetasid mitmed noored nimetasid, et inimsuhtluses mängivad suurt rolli kehakeel, emotsioonid jpm, mistõttu mõistavad nad teisi inimesi väljaspool veebikeskkondi palju paremini.

AM_N18: Mina ei avalda selle pärast internetis arvamust, et ma olen see inimene, kes vaatab hästi kehakeelt ja ma saan suhtlusest palju rohkem siis aru, kui sa saad inimesega päriselus rääkida silmast silma, aga kui sa oledki internetis, siis sa ei näe, kuidas teine inimene käitub.

Selle asemel, et julgustada noori internetis osalema, peaks mõnede intervjuueeritavate hinnangul tegelema osaluse edendamisega just päriselus.

MA_M15: Mina isiklikult pühendaksin oma energia ja oma võimed sellele, et noored ja üldse inimesed julgeksid nagu päriselus enda arvamust avaldada.

Ma tahaks, et inimesed muutuksid teiste inimestega suheldes julgemaks, et nad julgeksid avalikult oma arvamust välja öelda. See sotsiaalmeedia kuidagi minu jaoks ta ei ole nagu nii suure kaaluga.

Osalus digitaalsetes keskkondades peavad noored **ohtrikuks**. See põhineb digitaalsete tehnoloogiate vähesel turvalisusel – näitena toodi viiruseid, paroolide ja isikuandmete lekkimist kurjategijatele, isikliku informatsiooni ära kasutamist jne. Pea kõigil fookusgruppides osalenud noortel oli rääkida lugusid sellest, kuidas nemad ise või mõni nende tuttav on kannatanud seetõttu, et nende avaldatud sisu kasutati kurjasti ära. Sellest tulenevalt tunnetavad noored, et internetis oma arvamuse avaldamine mõjub halvasti **privaatsusele** ja võib tuua kaasa probleeme n-ö päriselus.

R_M17: Mulle isiklikult meeldib panna enda Instagrami pilte oma kassist, aga nagu vahepeal ma mõtlen, äkki see ei ole nagu kõige parem mõte? Äkki keegi saab nagu pildi kokku panna mu majast. Ja siis välja mõelda, et nagu, hmm, kuidas oleks sinna kõige parem sisse murda ja siis sealt nagu röövima asju.

Interneti laiemad omadused mõjutavad seda, kuidas noored kanalit tunnetavad, kas sobiks arvamuse avaldamiseks või mitte. Näiteks nähakse probleemina digitaalsetes keskkondades valitsevat **anonüümsust**, mida saab kurjasti ära kasutada (mh kellegi kiusamiseks) – internet on osaluseks tihti liiga ebakonkreetne.

C_M18: Minu meelest need inimesed ka, kes nagu hästi maha teevad, et tavaliselt nad ongi sellised anonüümsed netikommentaatorid, sest et sa tegelikult ju ei tea, et ta ei ole ka loll, et ta ei lähe oma päris isiku alt sinna maha tegema, vaid ta teeb ka mingi siukse maskeeringu endale. Siis hakkab sealt materdama, et noh tegelikult ta ka ei saavuta, ta lihtsalt toob sinu meeleolu alla ja teeb sinu tuju halvaks. Ja see on kõik. See on see, mis ta tahab saavutada, aga noh, see ongi kõik.

Online-osalus seostub noortele ka **vähese iseseisva mõtlemisvõimega**. Näiteks erinevates online-gruppides ja kommuunides mitte kaasa löömist põhjendatakse sellega, et neis tekib teatud massihüpnoos, individuaalne mõtlemine kaob ning teisitimõtlejad lähevad kas enamuse arvamusega kaasa või kannatavad tagajärgede all.

MR_N17: Tegelt see on täiega tõsi, et nagu nendes gruppides, on siis Instas või Facebookis, väga paljud inimesed, tegelt terve ühiskond, taunib teistsuguseid inimesi. Ehk kui sa nagu vähegi arvad või ei nõustu selle enamuse arvamusega, siis sa saad sellise vihavalangu osaliseks, et sa ei tahagi enam seda Facebooki kasutada, kustutad sealt kõik asjad ära.

Noored tunnevad, et interneti tegelik potentsiaal – arvamuste paljususe, argumenteeritud diskussioon ning ühise arvamuse või seisukohani jõudmine – hääbub „lahmimisse“ ja tigidatesse kommentaaridesse. Lisaks **võimendab** internet öeldut ja paisutab tihti näiteks arutelu all oleva probleemi üle. See toob noorte hinnangul kaasa selle, et mõistlikud ja adekvaatsed inimesed ei soovigi *online*-osalusega tegeleda.

T_M18: Ah, neid rumalaid on ju internetis nii palju, kellele tahaks kohe halvasti öelda. Vahel on selline tunne, et lollidele on hääl antud, et internet on nagu kurjast - igasugune tolvana saab oma arvamust avaldada, tagajärgedele mõtlemata. Siis sellistele tahaks küll öelda nagu, et “jää vait, palun”. Aga pole mõtet sellele nagu tasemele laskuda. Muidu oled nendega ühes paadis ja mitte sugugi arukam.

Viimase näite puhul näeme, kuidas interneti pealtnäha positiivsed küljed (kättesaadavus, lihtsus jpt interneti võimalused), mida noored ka mitmel korral nimetasid, võivad olla sootuks negatiivsed. N-ö valedes kätes saab internetist justkui relv, mis teeb kahju ja peletab noored *online*-osalusest eemale.

3.3.2 Indiviidist lähtuvad takistused

Online-osalust takistavad tegurid taanduvadki suuresti isiklikele aspektidele. On noori, kes tunnevad, et nad **ei ole piisavalt küpsed** näiteks oma arvamuse avaldamiseks ja tuleviku perspektiivist lähtuvalt ei taheta enda jälgi n-ö kivisse raiuda. Küpsusega seondub **põlvkondade vaheline lõhe**, mida tunnetatakse ka digitaalsetes keskkondades. Näiteks leidsid fookusgruppides osalenud noored, et eelkõige osalevad *online*-keskkondades vanemad inimesed, kes tunnevad, et saavad end seal „välja elada“. Noorte ja vanemate inimeste vahelised erisused mõjutavad tihti ka noorte soovi oma arvamust internetis avaldada.

MI_M17: No vanemad, et noh, sa oled veel 17, sa ei ole veel täiskasvanu, et kasva enne üles ... Et siuke kerge alaväärsuskompleks tekib, et minu aramus ei ole nii elukogenud kui teistel.

Ebakindlus on läbiv märksõna – muretsetakse näiteks selle pärast, millise mulje Facebooki postitused, pildid Instagramis ja muudes kanalites teistele jätta võivad. Kardetakse ka **hukkamõistu** endavanuste poolt, noortel on **hirm teiste inimeste reaktsioonide ees**. Seda põhjust toodi välja igas fookusgrupis ning noorte jaoks on see üks olulisi osalust pärssivaid tegureid.

O_M16: See on ka võib-olla põhjus, miks ma ei avalda tegelikult arvamust, sest ma kardan seda tagasisidet hästi palju. Eriti veel, kui ei ole nagu tuttavate seas. No tuttavatega saab läbi arutada, aga nagu internetis lihtsalt öeldakse sulle, et ei, sul on valed mõtted ja noh nii nagu julmalt ja ülbelt. Ja siis lihtsalt noh see kaob ära tahe arvamust avaldada.

Mõned leidsid, et ühiskond üldisemalt ei tolereeri „teistsuguseid“ arvamusi, mis omakorda toob kaasa **julguse puudumise**, et *online*-osaluses kaasa lüüa.

Digitaalsetes keskkondades mitteosalemise põhjustena toodi välja ka näiteks **motivatsioonipuudus, vähene tajutud mõjukus** ning **soov mitte vaidlustesse laskuda**. Noored ei näe, et näiteks *online*-kampaaniates osalemine probleemide lahendamisele reaalselt kaasa aitaks ja lahendusi tooks.

C_M18: Ja, aga nagu otseselt ei ole sellist vajadust nagu, et kogu aeg on vaja mingeid asju jagada ja nagu internetis on väga lihtne mingeid vaidlusi tekitada lihtsalt. Ja siis ma nagu väga ei näe mõtet, et nagu miks seal peaks osalema ka, kuna tavaliselt ei sõltu sellest mitte midagi.

R_M17: See ongi just see, et nagu kui mina tunnen, et mind ei huvita tema postitus, siis nagu miks ma peaksin arvama, et teisi peaks huvitama minu, miks peaks teisi huvitama see, millest mina huvitun?

Sotsiaalsete *online*-kampaaniate osas olid noored pigem kahtleval seisukohal. Mitmed nimetasid, et nad ei oska kuidagi kampaania raames oma poolehoidu üles näidata (kommenteerimine tundub kohatu, taktitundetu).

Hirm, ebakindlus, kartus hukkamõistu ees ja üldine kartus selle ees, mida teised arvavad, taandub **viisaka ja inimliku suhtluskultuuri puudumisele** digitaalsetes keskkondades. Internetikeskkonnas võõraste inimestega diskussiooni astumist peetakse rumalaks tegutsemisviisiks, sest seal tekkivad arutelud ei ole mõistlikud ja jäävad väljapoole viisakat suhtlust.

K_M18: Ma ütleks, et internet toob väga hästi esile, et väga paljudel inimestel puudub selline korralik argumenteerimisoskus. Pigem hakatakse lihtsalt nagu mõttetult sõimama, et seal ei ole mingit tegelikku tarka arutelu.

Noorte jaoks on internetis osaluse eelduseks teatud oskused ja omadused (näiteks eelpool nimetatud argumenteerimisoskus), viisakus, arukus jne – nende puudmisel oleks targem „suu lihtsalt kinni hoida“.

4. Järeldused ja diskussioon

Fookusgruppidest selgus, et noorte *online*-osalus piirdub suuresti individuaalse sfääriga, olgu selleks siis blogimine või mõne ühiskonnakriitilise artikli jagamine sõbrale. Avaliku ja sotsiaalse osaluse all mõistsid noored eelkõige oma arvamuse avaldamist erinevatel platvormidel ning nendes sfäärides jääb noorte osalus nõrgaks; noorte suhtumine digitaalsesse osalusse (selle mõjusse, vajalikkusesse) on pigem negatiivne. Magistritöö üks peamisi tulemusi ongi, et noorte osalus digitaalsetes keskkondades on madal.

Probleemiseades tõin välja, et noorte formaalne osalus on kahanemas, noorte osalus on liikumas informaaalse, individualiseeritud ja igapäevase, osaluse suunas (Harris jt, 2010: 10). Et ühiskond näeb osaluse vähenemises probleemi, tuleks ajaga kaasas käies justkui erilist tähelepanu pöörata informaaalse osaluse edendamisele. Digitaalsed keskkonnad kui informaaalse osaluse võtmekomponente peaksid teoorias aitama kaasa noorte osaluse edendamisele. Kuidas on olukord tegelikult? Minu uuringu tulemused näitasid, et digitaalsed keskkonnad on loonud head võimalused noorte osaluseks, ent see ainuüksi ei pane noori osalema. Samas, see vähene osalus, mida uuringu osalejad esile tõid, puudutas just informaaalseid tegevusi (eriti individuaalses sfääris), mistõttu julgen kinnitada, et osaluse trend liigub tõesti pigem informaaalse suunas.

Noorte osaluse ja mitteosaluse põhjuseid on erisuguseid. Magistritöö leiud vastasid üldiselt Jansi ja De Backeri (2002) käsitusele, mille kohaselt tagab noorte osaluse tasakaal väljakutsete, võimete ja seotuse vahel. Nende kolme aspekti puudumine seevastu on osalust takistav. Need vähesed, kes mingil moel digitaalsetes keskkondades osalevad, tõid põhjuseks eelkõige seotuse mõne südamelähedase teemaga (nt loomakaitse, loodushoid jne). Võimete ja väljakutsete aspektid tõusid kõige selgemalt esile mitteosaluse tegureid vaadeldes – noored nägid puudusi enda võimetes ja oskustes (näitena võiks tuua väikese kriitikataluvuse), aga ka ebapiisavas väljakutses (tajutud vähene mõjukus, motivatsioonipuudus). Noorte endi vähene tajutud mõjukus oli peamisi osalust takistavaid tegureid ka Harrise jt uuringus (2010). Tabelis 3 välja toodud mitteosalemise põhjused leidsid samuti suures osas magistritöös kinnitust.

Põhjused, miks noored võrgukeskkondades ei osale, on ühtviisi nii spetsiifilised kui ka universaalsed – on tegureid, mis takistavad noorte osalust üksnes digitaalsetes keskkondades (peamiselt platvormi eripärast tulenevad), ja on tegureid, mis mõjuvad noortele ühtviisi nii *online*- kui ka *offline*-maailmas.

Noored tõid välja mitmeid isiklikke tegureid, mis hoiavad neid tagasi osalemast (ebakindlus, hirm); tegureid, mis taanduvad teistele inimestele (ja mõjutavad seeläbi isiklikke põhjusi) –

olgu selleks siis vanem põlvkond, kes noori alahindab, õelad netikommentaatorid või argumenteerimisoskuseteta lahmijad; aga ka tegureid, mis tuginevad interneti spetsiifikale (inforohkus, turvariskid, anonüümsus).

Magistritöös leidis kinnitust ka Bernoffi ja Li (2010) *online*-osaluse tüpoloogia. Nemad jaotavad noored osalemise alusel seitsmeks tüübiks: loojad, vestlejad, kriitikud, kogujad, liitujad, pealtvaatajad ja mitteaktiivsed. Kõige suuremad grupid on pealtvaatajad (sisu tarbimise tegevused) ja liitujad (sotsiaalmeedia profiilide omamine ja külastamine) – sellise järelduse võib teha ka minu uuringus osalenud noorte *online*-praktikatest. Kriitikuid, loojaid, vestlejaid ja kogujaid on vähem ning minu uuringus oli nende osalustüüpide osakaal väike, st et noored ei harrastanud näiteks eriti staatuste uuendamist (vestleja-tüüp), kommenteerimist (kriitiku-tüüp) jne.

Intervjuudes kerkis esile väike vastuolu. Ühelt poolt tajuvad noored, et osalus, sh internetis, on oluline – et leviksid uued ideed ja arvamused, kasvaks teadlikkus mingist teemast jne, ent teisalt ei harrastata digitaalsetes keskkondades tegevusi, mis seostuksid just sellise sotsiaalse ja avaliku osalusega. Noored ise kinnitavad, et kõik võimalused osaluseks on internetikeskkondades olemas, ent aktiivne osalus jääb sellele vaatamata olematuks. Põhjused, miks mitte osaleda, kaaluvad noorte jaoks üles võimaliku saadava kasu – ja osalus osaluse pärast, või demokraatlike põhimõtete edendamise pärast, ei ole noortele ahvatlev. Sellele vastab ka Barassi (2009) järeldus, et kuigi digitehnoloogiad on teinud millegi toetamise väga lihtsaks, on *online*-osalus tihti pealiskaudne ja lühiajaline, aidates vaevu kaasa käegakatsutavatele muutustele (Barassi, 2009: 23).

Uurijana jäi minu jaoks kõige enam kõlama noorte küsimus „aga miks ma üldse peaksin osalema?“. Noorte osalusmotivatsioon on madal, *online*-osaluse mõjukust hinnatakse väikseks ja noored ei näe tihti seoseid *online*-osaluse ja n-ö päriselus toimuva vahel – intervjuudest osa võtnud leidsid, et võrgutegevused ei jõua enamjaolt pärismaailma ja seetõttu puudub *online*-osalusel mõte. Sellele vastab ka Barassi (2009) järeldus, et kuigi digitehnoloogiad on teinud millegi toetamise väga lihtsaks, on *online*-osalus tihti pealiskaudne ja lühiajaline, aidates vaevu kaasa käegakatsutavatele muutustele (Barassi, 2009: 23).

Pööraksin siinkohal tähelepanu ka normatiivsele arusaamale noorte osalusest – eeldus, et noorte aktiivne ja mitmekülgne osalus on tingimata vajalik, esineb mitmetes ametlikes dokumentides (olgu selleks siis Euroopa Liidu noortestrategia või ÜRO laste õiguste konventsioon) ning erialakirjanduses, muutudes ühiskonnas levinud suhtumiseks, mida nii poliitikakujundajad ja

teised täiskasvanud (aga miks mitte ka (ea)kaaslased) noortele teatud mõttes peale suruvad. Näiteks Määttä ja Aaltonen (2016) käivad välja idee, et osalus ei ole mitte üksnes õigus, vaid ka kohustus või valitsemismehhanism (Määttä & Aaltonen, 2016: 158). Noorte mitteosalemises nähakse ohtu demokraatialle, mitteosalus võib tuua ühiskonnas kaasa hävitavaid tagajärgi (*ibid.*). Ehk just sellel põhjusel on noorte osalus muutunud millekski, mida me ilmtingimata taga ajame, ent mida noored ise üldse vajalikuks ei pea.

Sõltuvalt etteantud EIGE projekti raamistikust on magistritööl mitmeid limitatsioone. Tooksin välja küsimuskava, mis püüdis hoomata mitmeid teemasid alates küberkiusamisest kuni soolise võrdõiguslikkuseni välja, mistõttu jäi *online*-osaluse temaatika teatud aspektides puudulikult kaetuks.

Kokkuvõte

Noorte osalus kui kontseptsioon ning demokraatia põhimõtted on omavahel tihedasti põimunud (Martinson, 2017). Martinson parafraseerib Roger Harti, kes leidis, et riik saab olla demokraatlik ainult selle piirini, kus tema kodanikud on kaasatud, eriti kogukonna ja kohalikul tasandil, ning sellest tulenevalt on vaja järk-järgult suurendada laste ja noorte osalusvõimalusi (*ibid.*).

2016. aasta noorte arengu indeks osundab aga sellele, et noored üle terve maailma löövad üha vähem formaalsetes osalusviisides kaasa (Commonwealth Secretariat, 2016: 71). Näiteks viitavad andmed sellele, et noored inimesed lähevad valima väiksema tõenäosusega kui vanemad inimesed. Teadlikult või mitte, aga paljud noored hoiduvad valimistest ja teistest formaalsetest osalusviisidest. Seega, formaalne osalus on kahanemas üle terve maailma, mis omakorda avab tee mitteformaalsele osalusele, olgu selleks siis blogimine, ühiskonnakriitiliste artiklite jagamine sotsiaalmeedias või tarbijaaktivism (*ibid.*).

Mitmed uuringud näitavad, et digitaalsed tehnoloogiaid pakuvad võimalusi noorte sotsiaalse ja poliitilise osaluse taaselustamiseks (Sipos & Pilkington, 2015: 52). Töö eesmärk oligi välja selgitada, kas ja kuidas toimub noorte osalus digitaalsetes keskkondades. Tegemist oli ühtlasi panusega rahvusvahelisse projekti, mis uuris interneti ohte ja võimalusi noortele. Töö raames viidi läbi neli fookusgruppi, andmeid analüüsi kvalitatiivselt.

Fookusgruppidest selgus, et noorte *online*-osalus piirdub suuresti individuaalse sfääriga, olgu selleks siis blogimine või mõne ühiskonnakriitilise artikli jagamine sõbrale. Avaliku ja sotsiaalse osaluse all mõistsid noored eelkõige oma arvamuse avaldamist erinevatel platvormidel ning nendes sfäärides jääb noorte osalus nõrgaks. Magistritöö üks peamisi tulemusi ongi, et noorte osalus digitaalsetes keskkondades on madal, ühtlasi sai kinnitust fakt, et noorte osaluse trend liigub pigem informaalse suunas.

Noorte osaluse ja mitteosaluse põhjuseid on erisuguseid. Magistritöö leiud vastasid üldiselt Jansi ja De Backeri (2002) käsitusele, mille kohaselt tagab noorte osaluse tasakaal väljakutsete, võimete ja seotuse vahel. Suurt rõhku pöörati töös mitteosaluse põhjuste välja selgitamisele. Nende hulka kuuluvad näiteks isiklikud tegurid (ebakindlus, hirm); tegurid, mis taanduvad teistele inimestele (ja mõjutavad seeläbi isiklikke põhjusi) aga ka tegurid, mis tuginevad interneti spetsiifikale (inforohkus, turvariskid, anonüümsus).

Noorte digitaalne osalus on keerukas protsess, mis sõltub mitmesugustest teguritest. Ühelt poolt tajuvad noored, et osalus, sh internetis, on oluline, ent teisalt ei harrastata digitaalsetes keskkondades tegevusi, mis seostuksid just sellise sotsiaalse ja avaliku osalusega.

Uuringu põhjal saab veel väita, et noorte *online*-osalusmotivatsioon on madal, *online*-osaluse mõjukust hinnatakse väikseks ja noored ei näe tihti seoseid *online*-osaluse ja n-ö päriselus toimuva vahel.

Abstract

Youth participation as a concept and the principles of democracy are connected with each other (Martinson, 2017). Martinson cites Roger Hart, who said that a country can be only as democratic as included are its citizens, especially on a community and local level. This means that we need to increase the possibilities for children and young people to participate in the society (*ibid.*).

The youth developmental index from 2016 refers to the fact that formal participation is declining (Commonwealth Secretariat, 2016: 71). This means that the road is open for informal participation modes like blogging, sharing articles or consumer activism (*ibid.*).

The purpose of this research was to find out how young people participate in digital environments. This thesis was part of an international project which focused on the risks and opportunities of the internet. The data in this thesis comes from focus group interviews. All the data was analysed qualitatively.

The main results show that youth participation is often limited to individual sphere. Public and social participation is not practiced a lot. It can be said that youth participation is weak in digital environments, but still, participation is moving towards informal practices and away from formal.

There are many reasons why young people don't participate – personal factors (fear, hesitation), factors that arise from other individuals (mostly their behaviour) and factors that are internet-specific (abundance of information, security risks, anonymity).

It can be said that the digital participation of young people is a complex process, which depends on many factors. On one hand, young people do feel that participation on the internet is important, but on the other hand they don't engage in activities which could be classified as social or public participation. Their motivation for participation is low, the perceived influence online participation is considered small and young people don't often see the connections between online participation and the things that happen in real life.

Kasutatud kirjandus

1. Ait, J. (2017). *Noored IT-seadmete ja interneti maailmas*. Kasutatud 20.05.2018 <https://blog.stat.ee/2017/10/26/noored-it-seadmete-ja-interneti-maailmas/>
2. Ang, A.U., Dinar, S. and Lucas, R. E. (2014). Protests by the Young and Digitally Restless: The Means, Motives, and Opportunities of Anti-Government Demonstrations. *Information, Communication & Society* 17(10): 1228–1249.
3. Barassi, V. (2009). Mediating Political Action: Internet related Beliefs and Frustrations amongst International Solidarity Campaigns in Britain. *Digithum* 11.
4. Beilmann, M. Aktiivsed ja edukad versus riskinoored ehk Kuidas käsitletakse noori Euroopa riikide noortepoliitikas. *Õpetajate Leht*, 26. mai. Kasutatud 30.04.2018 <http://opleht.ee/2017/05/aktiivsed-ja-edukad-versus-riskinoored-ehk-kuidas-kasitletakse-noori-euroopa-riikide-noortepoliitikas/>
5. Bell, J., Vromen, A. & Collin, P. (2008). Rewriting the rules for youth participation: Inclusion and diversity in government and community decision making. *Report to the National Youth Affairs Research Scheme (NYARS)*.
6. Bennett, W. L. (2008). Changing Citizenship in the Digital Age. W. L. Bennett (toim.). *Civic Life Online: Learning How Digital Media Can Engage Youth*, (lk 1–24).
7. Bernoff, J. & Li, C. (2008) *Groundswell: winning in a world transformed by social technologies*. Harvard Business Publishing
8. Boulianne, S. (2015). Social Media Use and Participation: A Meta-Analysis of Current Research. *Information, Communication & Society* 18(5): 524–538.
9. Bourne, P. A. (2010). Unconventional Political Participation in a Middle-Income Developing Country. *Current Research Journal of Social Sciences* 2(2): 196–203.
10. Brodie, E., Cowling, E., Nissen, N., Paine, A. E., Jochum, V & Warburton, D. (2009). *Understanding participation: a literature review*. Pathways through Participation, UK. (kasutatud 20.04.2018). <http://pathwaysthroughparticipation.org.uk/wp-content/uploads/2009/09/Pathways-literature-review-final-version.pdf>
11. Cammaerts, B. jt (2016). *Youth Participation in Democratic Life: Stories of Hope and Disillusion*. Palgrave Macmillan.
12. Cleaver, F. (2001). Institutions, Agency and the Limitations of Participatory Approaches to Development. B. Cooke, B. & U. Kothari (toim), *Participation: The New Tyranny?* (lk 36-45). Lonn: Zed Books

13. Collin, P. (2015). *Young Citizens and Political Participation in a Digital Society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
14. Commonwealth Secretariat. (2016). Global Youth Development Index and Report 2016. (kasutatud 27.04.2018).
<http://cmydiprod.uksouth.cloudapp.azure.com/sites/default/files/2016-10/2016%20Global%20Youth%20Development%20Index%20and%20Report.pdf>
15. EL-i noorsoostrategia: investeerimine ja mobiliseerimine. Uuendatud avatud koordineerimismeetod noortega seotud väljakutsete ja võimaluste tarvis. (2009). Kasutatud 24.05.2018. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0200:FIN:ET:PDF>
16. Farthing, R. (2012). Why Youth Participation? Some Justifications and Critiques of Youth Participation Using New Labour's Youth Policies as a Case Study. *Youth & Policy No. 109*: 71-97.
17. Harris, A., Wyn, J. & Younes, S. (2010). Beyond Apathetic or Activist Youth: "Ordinary" Young People and Contemporary Forms of Participation. *Young 18*(1): 9–32. doi: 10.1177/110330880901800103
18. Hart, R. (1992). *Children's Participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF International Child Development Centre, Florence. (kasutatud 14.04.2018).
https://www.unicefirc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
19. Jans, M. & De Backer, K. (2002). *Youth (-work) and social participation. Elements for a practical theory*. Kasutatud 01.05.2018 https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-242/UPLOAD%20REPORTyouth%20and%20participation.doc
20. Jarkiewicz, A. & Leek, J. (2016). *Youth Participation and Global Citizenship: Challenges and Recommendations for Future Youth School Forums*. Kasutatud 21.05.2018 <https://policy-practice.oxfam.org.uk/publications/youth-participation-and-global-citizenship-challenges-and-recommendations-for-f-620142>
21. Kaldor, M. The idea of global civil society. *International Affairs* 79(3): 583-593
22. Kalmus, V. & Beilmann, M. (2017). Mis tüüpi kodanikud on Eesti noored? *MIHUS*.
<http://mitteformaalne.ee/2017/12/31/mihus-nr-21-mis-tuupi-kodanikud/>
23. Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalüüs#>

24. MTÜ Lastekaitse Liit (2017). *Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessidesse*. Kasutatud 15.05.2018 <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2017/10/Laste-osalus-ja-kaasamine-otsustusprotsessidesse-2.pdf>
25. Marsh, D., O'Toole, T. & Jones, S. (2007). *Young People and Politics in the UK: Apathy or Alienation?* London: Palgrave Macmillan.
26. Martinson, M. (2017). Noorte osalus kui ühiskonna lakmustest. *MIHUS*. Kasutatud 20.05.2018 <http://mitteformaalne.ee/2017/12/31/mihus-nr-21-noorte-osalus-kui/>
27. Määttä, M. & Aaltonen, S. (2016). Between rights and obligations – rethinking youth participation at the margins. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36: 3/4: 157-172. doi: 10.1108/IJSSP-09-2014-0066
28. Neilson, L. A. (2010). Boycott or Buycott? Understanding Political Consumerism. *Journal of Consumer Behaviour* 9(3): 214–227.
29. Noorsootöö strateegia 2006-2013. (2006). Kasutatud 14.04.2018 https://www.hm.ee/sites/default/files/noorsootoo_strateegia_0.pdf
30. Sinclair, R. (2000). *Quality Protects Research Briefing 3: Young People's Participation*. Kasutatud 30.04.2018 <https://lemosandcrane.co.uk/resources/DoH%20-%20Young%20Peoples%20participation.pdf>
31. Shearlaw, M. (2015). Did the #Bringbackourgirls Campaign Make a Difference in Nigeria? *Guardian*, 14. aprill
32. Stewart, D. W., Shamdasani, P. N. (1999). *Focus Groups: Theory and Practice*. London: Sage.
33. Sipos, F. & Pilkington, H. (2015). MYPLACE WP5: Interpreting Participation (Interviews). Deliverable 5.4: Cross-national report. Kasutatud 21.05.2018 http://www.fp7-myplace.eu/documents/D4_6/D5.4Crossnational%20report%20final.pdf
34. Talur, P., Vares, O. (2007). Noorte osalus ja kaasamine. Ü. Übius, M. Metsääär (toim), *Noorsootöö käsiraamat* (lk 24-29). Tallinn: Tallinna Spordi- ja Noorsooamet, MTÜ Noorte AMG
35. Taru, M. (2015). *Noorte ühiskondlik-poliitiline aktiivsus ja hoiakud. Projekti MYPLACE tulemused ja poliitikasoovitused*. Kasutatud 07.05.2018 <http://www.fp7-myplace.eu/documents/d8/Estonia%20National%20Policy%20Publication.pdf>
36. Vihalemm, T. (2014). Fookusgrupi intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/fookusgrupi-intervjuu>

37. Vromen, A. & Collin, P. (2010). Everyday youth participation? Contrasting views from Australian policymakers and young people. *Young: Nordic Journal of Youth Research* 18(1): 97-112. doi: 0.1177/110330880901800107
38. Vromen, A., Xenos, M. A. & Loader, B. D. (2015). Young People, Social Media and Connective Action: From Organisational Maintenance to Everyday Political Talk. *Journal of Youth Studies* 18(1): 80–100. doi: 10.1080/13676261.2014.933198
39. Warshak, R. (2003) Payoffs and Pitfalls of Listening to Children. *Family Relations* 52(4): 373-384. doi: 10.1111/j.1741-3729.2003.00373.x

Lisad

LISA 1. Küsitluskava.

I osa: tervitus ja tutvustus (5 minutit)

- Moderaatori ja tegevuspaiga tutvustus (joogid, tualettruumid jne)
- Aruteluteema tutvustus: digitaliseerimisega seotud võimalused ja riskid

MODERAATOR: *Selle fookusgrupi eesmärk on koguda informatsiooni, mis aitaks meil mõista digitaliseerimisega seonduvaid võimalusi ja riske tüdrukutele ja poistele. See fookusgrupp kestab umbes 100 minutit/poolteist tundi.*

Juhend moderaatorile: ära anna siinkohal rohkem selgitusi teema kohta.

- Lindistamise vajalikkuse selgitamine.
- Osalejatele andmete turvalisuse ja privaatsuse tagamise kinnitamine (salvestust ei laeta üles internetti, andmeanalüüs on anonüümne).
- Pööra tähelepanu osalejate vanusevahedele ja julgusta neid vabalt rääkima ja mitte hoiduma vastamast, kui nad on kas nooremad või vanemad teistest osalejatest.

MODERAATOR: *Me lindistame ja transkribeerime selle fookusgrupi. Kõik, mida te siin räägite, on konfidentsiaalne. Kui tarvis, muudetakse vestluses üles kerkinud nimed. See tähendab, et me ei avalda nimeliselt, mida siin öeldi, aga me jagame informatsiooni üldistatuna. See tähendab lisaks, et te kõik nõustute sellega, et te ei jaga siin räägitut väljaspool gruppi. On väga oluline, et me kõik mõistaksime, miks tänane vestlus on konfidentsiaalne – selleks, et me saaksime teie kogemustest võimalikult selge ja ausa pildi.*

- Viide vaatlejale/märkmete tegijale
- Suhtlemisreeglite selgitus:
 - Spontaanne ja avatud arutelu
 - Ei ole õigeid ega valesid vastuseid, ei anta hinnanguid
 - Ei ole tarvis üksteisega nõustuda; erinevad arvamused on olulised
 - Kõikidelt osalejatelt oodatakse enam-vähem võrdset panust
 - Teisi tuleb kuulata

MODERAATOR: *Me tahaksime, et te jagaksite oma arvamusi ja kogemusi. Kuna teie kõigi vaatepunkt on oluline, siis tahame me tagada selle, et igaüks saab võimaluse oma mõtteid*

jagada ja mitte keegi ei saaks liiga palju „eetriaega“. Mina võtan vastutuse jälgida kella ja tagada, et me räägime kõikidel olulistel teemadel.

- Osalejad tutvustavad end (öeldes enda kohta võib-olla mõne lõbusa fakti, et luua mõnus õhkkond)
- Lemmikasi interneti kohta.

II osa: võimalused (45 minutit)

Juhend moderaatorile: teise osa üldine eesmärk on selgitada välja digitaliseerimisest tulenevad võimalused poiste ja tüdrukute sotsiaalseks ja poliitiliseks osaluseks.

Session algab soojendusküsimustega. Eesmärk on luua spontaanne ja enesekindel õhkkond ja kontrollida, kas digitaliseerimisega seotud võimalused ja riskid kerkivad esile spontaanselt. Fookus peab olema iga osaleja enda rahulolul ja muredel – mitte teiste probleemidel või üldistel teemadel.

MODERAATOR: *Noored inimesed veedavad tunde arvuti, nutitelefoni ja muude seadmetega internetis.*

- Millised võimalused kaasnevad teie arvates tänapäevaste digitehnoloogiatega üldiselt?
- Milliseid sotsiaalmeediakanaleid te kasutate (Facebook, Snapchat, Instagram jne)?

ALATEEMA: SOTSIAALNE OSALUS

PEAMINE UURIMISKÜSIMUS, MILLELE ON TARVIS SAADA VASTUS	<i>Kuidas panustavad digitaalsed tehnoloogiad tüdrukute võimustamise ja sotsiaalsesse osalusse?</i>
SOO MÕISTES OLULISED UURIMISKÜSIMUSED, MILLELE TULEB SAADA VASTUSED	<ul style="list-style-type: none">• Kuidas mõjutavad digitehnoloogiad tüdrukute soolist identiteeti ja agentsust?• Kuidas kasutavad tüdrukud digitehnoloogiaid, et ehitada sotsiaalseid suhteid ja panustada oma sotsiaalsesse keskkonda?

MODERAATOR: *Räägime nüüd teie kogemustest digitaalsete tehnoloogiatega ja võimalustest, mida nad teile pakuvad.*

- Milleks kasutate teie interneti/digitaalmeediat? (Viited: kooli jaoks või huvipakkuvatel teemadel info otsimine, õppimine, mängude mängimine, sõpradega suhtlemine, informatsiooni jagamine/postitamine, enda sisu loomine/üles laadimine, arvamuse

avaldamine, staatuse uuendamine, mõne ürituse toetamine – näiteks *hashtag*’ide kasutamine, sarnaste huvidega inimestega kontakteerumine).

Juhend moderaatorile: kirjuta osalejate vastused näiteks tahvlile üles, et kõik neid terve fookusgrupi ajal näeksid (osalejad võivad tahta nende juurde tagasi tulla). Koonda vastused märksõnade alla. Kui olulised teemad ei kerki esile, viita neile. Kui arutelu alla tulevad riskid, võib nendest rääkida, kuid mitte neile viidata.

- Millist informatsiooni te harilikult oma sotsiaalmeedia kontodel jagate? Miks te seda informatsiooni jagate?
- Mida te tahate, et inimesed teist teie *online*-kasutaja põhjal arvaksid (profiil, pildid, arvamused)? Kas te võrdlete end teiste veebis olijatega (sõpradega, avaliku elu tegelastega, keda te jälgite)? Mis tundeid teie virtuaalne-mina tekitab?
- Kuidas sarnaneb või erineb teie nn. *online*-mina teie nn. *offline*-minast?

Juhend moderaatorile: kui esile kerkib seksuaalselt eksplitsiitne sisu, võib siinkohal uurida täpsemaid detaile, ent vestlus tuleks suunata tagasi võimaluste ja internetikasutuse positiivsete aspektide juurde. Seksuaalse sisu teema tuleb arutluse alla riskide osas.

MODERAATOR: Räägime teie *online*-sõpradest ja võrgustikest, mida mainisite.

- Kas te tunnete kõiki oma *online*-sõpru ja kontakte isiklikult, näost näkku? Kust te neid tunnete – koolist, teistest gruppidest ja sõpruskondadest? Kuidas te otsustate, kas olla kellegagi internetis sõber?
- Millistel teemadel te tavaliselt oma sõpradega internetis arutlete? Kuidas – kas privaatsõnumite abil, foorumites, kommentaarides? Mida need arutelud/vestlused sulle tähendavad?
- Mõelge palun mõnedele headele emotsioonidele, mida internetis olemine teile toonud on: tunne, et keegi mõistab teid, et te kuulute kuhugi; kui te tunnete, et miski tegi teid tugevamaks või pani end paremini tundma, kuna saite kedagi aidata. Kas teile meenuvad sellised olukorrad ja oskate meile nendest veidi rohkem rääkida?

ALATEEMA: OSALUS AVALIKUS ELUS

PEAMINE UURIMISKÜSIMUS, MILLELE ON TARVIS SAADA VASTUS	<i>Kuidas kasutavad tüdrukud digitehnoloogiaid, et rääkida kaasa avalikel teemadel, osaleda avalikus sfääris?</i>
---	---

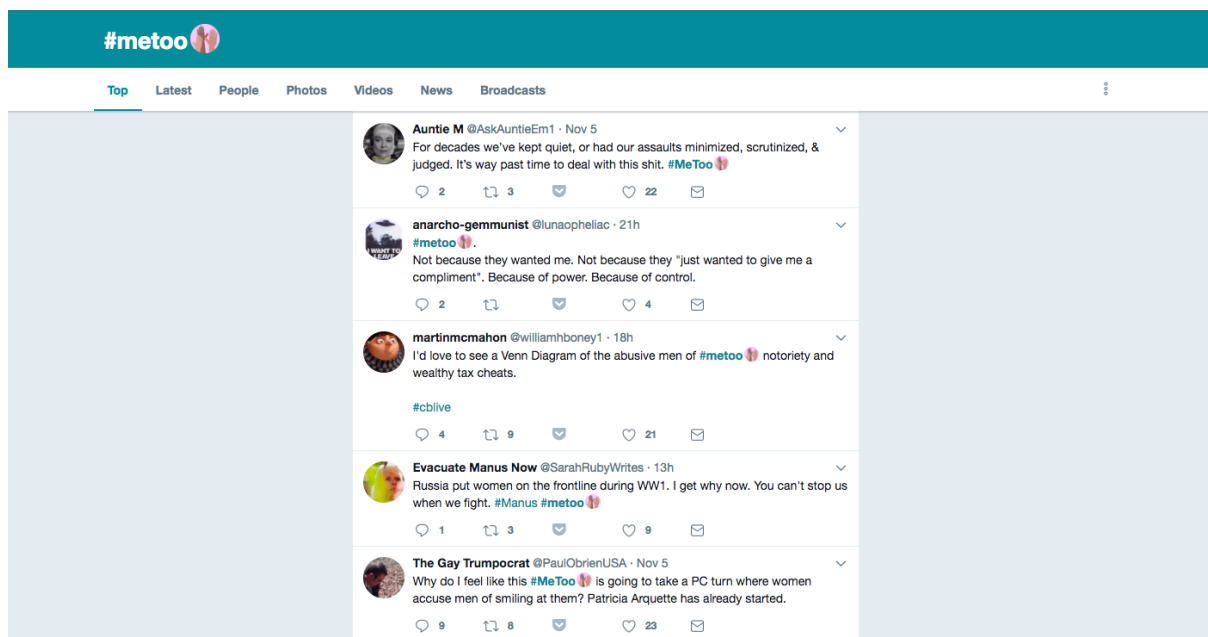
SOO MÕISTES OLULISED UURIMISKÜSIMUSED, MILLELE TULEB SAADA VASTUSED	<ul style="list-style-type: none"> • Millised on osaluse uued vormid, mis kerkivad esile tänu digitaalsetele tehnoloogiatele? • Kuidas tajuvad tüdrukud digitaliseerumise võimalusi, et anda oma panus avalikesse teemadesse? • Milliseid takistusi kohtavad tüdrukud, kui soovivad mõnel teemal kaasa rääkida?
---	--

MODERAATOR: *Räägime nüüd spetsiaalsetest viisidest kuidas kasutada interneti, et osaleda oma kogukonnas või avaldada arvamust nendel teemadel, mis teie jaoks olulised on, kaasa arvatud sotsiaalküsimustes ja avalikes asjades.*

- Kas te olete kunagi kasutanud digitaalseid vahendeid (suhtlusvõrgustikud, blogid, veebileheküljed), et väljendada oma toetust/vastuseisu millelegi, mis on teie jaoks oluline? Kas olete kunagi algatanud mõne tegevuse seoses teemaga, mis on teie jaoks oluline? (Viited: profiilipildi muutmine, et väljendada empaatiat mõne traagilise sündmuse suhtes, nt terrorirünnakud; *online*-petitsioonidele allkirja andmine; poliitiliste kõnede postitamine või edastamine; # ja *retweet*´imine).

Juhend moderaatorile: näita ekraanitõmmist #metoo

MODERAATOR: *Vaatame näidet päriselust. Naised üle terve maailma on julgenud tulla avalikkuse ette lugudega sellest, kuidas neid on seksuaalselt ahistatud. Nad on teinud seda sotsiaalmeedias, kasutades hashtagi „me too“ („mina ka“). Ka mehed on seda hashtagi kasutanud, et näidata üles toetust naistele ja rääkida ka endaga seotud ahistamisjuhtumitest. Prantsusmaal kasutatakse Twitteris hastagi „balancetonporc“ või „paljasta siga“, et julgustada naisi nimetama ja häbistama oma ründajaid; samal ajal kui #womenwhoroar julgustab seksuaalse ahistamise ohvreid avalikkuse ette tulema. Tänapäevaks on paljud naised oma hashtagi jaganud ja näidanud, kui levinud see probleem üle terve maailma on.*

Allikas: Twitter

Allikas: Twitter

MODERAATOR:

- Mida teie sellest kampaaniast arvate? Kas te usute, et nendel liikumistel on mõju ja nad võivad muutusi kaasa tuua?

Juhend moderaatorile: keskendu kampaania vormile, mitte sisule. Arutelu peaks keskenduma *online*-kampaaniatele, kuidas nad võimustavad/ei võimusta inimesi,

panevad inimesi oma kogemusi jagama ja juhivad tähelepanu tõsistele probleemidele. Kogu tähelepanu ei peaks olema suunatud seksuaalsele ahistamisele.

- Kas teie osaleksite sellises liikumises? Miks (mitte)?
- Kas te oskate tuua veel näiteid, kus digitehnoloogiaid saaks kasutada teadlikkuse tõstmisel mõnel teie jaoks olulise teemal? (Viited: blogimine, jagamine/kommenteerimine Facebookis, YouTube, lugude jutustamine)
- Kas te olete kunagi liitunud mõne kampaaniaga, mis toetaks soolist võrdõiguslikkust (poiste ja tüdrukute, meeste ja naiste vahel)? Kui ei, siis kas sa liituksid mõne sellise kampaaniaga? Miks (mitte)?
- Kui oluliseks peate, et teievanused noored lööksid erinevates kampaaniates kaasa ja avaldaksid internetis oma arvamust?
- Kas teil on kunagi olnud negatiivseid kogemusi seetõttu, et olete internetis oma arvamust avaldanud? Mis on takistanud teil oma arvamust avalikult avaldamast või osalemast mõnes tegevuses, mis on teie jaoks oluline? (Viited: soospetsiifilised solvangud nagu näiteks *body-shaming*, *slut-shaming* või muud küberahistamise vormid)

Juhend moderaatorile: seo negatiivsed kogemused osalemise juures laiemate riskidega järgmises osas.

III osa: riskid (45 minutit)

Juhend moderaatorile: kolmanda osa üldeesmärk on uurida tüdrukute kogemusi soopõhise kübervägivallaga ja mõju, mis sellel on nende *online* ja *offline* käitumisele.

MODERAATOR: *Nüüd arutleme interneti võimaliku negatiivse poole üle. Milliseid halbu või negatiivseid asju võib teiega internetis juhtuda?*

Juhend moderaatorile: enne alateemade juurde asumist peaksid osalejad nimetama iseseisvalt võimalikke riske, millega internetis kokku puutuda on võimalik. Kõik kogemused ja mured on olulised. Kõik tuleb teha selleks, et ennetada osalejate taas ohvriks tegemist.

Juhend moderaatorile: Kirjuta osalejate vastused üles tahvlile või paberlehele. Teemade kohta, mis ei ole seotud küberahistamise või seksisõnumite saatmisega, tuleks uurida lisa 1-2 küsimusega: *kas sa räägiksid sellest palun lähemalt? Miks on see halb?* Kui olulised teemad esile ei kerki, tuleks jätkata alateemade ja küsimustega küberahistamise kohta.

ALATEEMA: KÜBERAHISTAMINE

PEAMINE UURIMISKÜSIMUS, MILLELE ON TARVIS SAADA VASTUS	<i>Millised on tüdrukute kogemused ahistamisega internetis?</i>
SOO MÕISTES OLULISED UURIMISKÜSIMUSED, MILLELE TULEB SAADA VASTUSED	<ul style="list-style-type: none">• Kuidas tajuvad tüdrukud ahistamist internetis ja selle tagajärgi?• Kuidas näevad tüdrukud endid kui osalisi küberahistamises?

MODERAATOR: *Räägime nüüd ahistamisest ja agressiivsest käitumisest.*

Juhend moderaatorile: kui võimalik, kasuta märkmeid tahvil, et luua seos sellega, mida osalejad varasemalt maininud on.

- Kas teie ise või keegi teie tuttavatest on kunagi kogenud kohatut või solvavat käitumist internetis? (Viited: kommentaarid välimuse kohta */body-shaming/*, kommentaarid selle kohta, et osaleja ei käitu „nagu tüdruk“, nad käituvad ebasobivalt, kannavad ebasobivaid riideid */slut-shaming/*, ähvardamine vägivalla/vägistamisega) Kas te oskate meile nendest kogemustest lähemalt rääkida? Kuidas need juhtusid (sündmus, tegija – tuttav inimene/võõras/keegi koolist/poiss/tüdruk)?
- Kuidas teie või see inimene, kes sellise käitumise osaks sai, olukorraga toime tuli? Mida saab sellises olukorras üldse teha?
- Kas te suudate meenutada mõnda olukorda, kui hoidsite end veebis tagasi midagi tegemast tagasi (näiteks kommentaari või pildi postitamine, sisu loomine või jagamine ...), sest te arvasite, et saate solvava vastukaja? Kas te oskate sellest olukorrast lähemalt rääkida? Kas te olete kunagi sulgenud mõne konto haiget tegevate kommentaaride või nende kartuse tõttu?
- Kas teil on kunagi olnud kiusatus käituda viisil, mis võib teistele solvav olla? Viited: kommentaarid välimuse kohta */body-shaming/*, kommentaarid selle kohta, et keegi ei käitu „nagu tüdruk“, nad käituvad ebasobivalt, kannavad ebasobivaid riideid */slut-shaming/*, ähvardamine vägivallaga) Kas te oskate meile nendest kogemustest lähemalt rääkida?

ALATEEMA: SEKSISÕNUMITE SAATMINE JA SAAMINE

PEAMINE UURIMISKÜSIMUS, MILLELE ON TARVIS SAADA VASTUS	<i>Millised on tüdrukute kogemused seksisõnumite saamise ja saatmisega?</i>
---	---

SOO MÕISTES OLULISED UURIMISKÜSIMUSED, MILLELE TULEB SAADA VASTUSED	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas tajuvad tüdrukud seksisõnumite saamist ja saatmist (positiivsed ja negatiivsed aspektid)? • Kuidas on tüdrukud seotud seksisõnumite saamise/saatmisega? • Kuidas tulevad tüdrukud toime survega saada/saata seksisõnumeid? • Millised on seksisõnumite edastamise tagajärjed ilma tüdrukute nõusolekuta?
---	--

MODERAATOR: Üks nähtus, mille digitehnoloogiad kaasa on toonud, on seksisõnumite saamine ja saatmine (*sexting*).

- Kas te olete sellisest mõistest nagu „*sexting*“ ehk seksisõnumite saamine/saatmine kuulnud? Kuidas te seda terminit mõistate? Mis võiks olla selle juures positiivset? Millised on võimalikud riskid?

Juhend moderaatorile: selgita mõiste tähendust osalejatele, kui nad ei tea, mida see tähendab. Veendu, et alateema lõpeb üldise küsimusega, mida saaks teha, kui pilte jagatakse kellegi nõusolekuta.

- Mida teie arvate, miks poisid ja tüdrukud saadavad/saavad seksisõnumeid? (Viited: tähtsus suhte jaoks, võrgutamise viis, kaaslaste surve, viis panna kedagi midagi tegema, kedagi alandada ...)
- Kas teile meenub mõni olukord, mil teie või inimene, keda te tunnete, tundis survet seksisõnumeid saata/saada? Kas te oskate sellest olukorrast lähemalt rääkida?
- Kas teile meenub mõni olukord, mil teie või inimene, keda te tunnete, sai soovimatuid seksuaalse sisuga pilte?
- Kas teil meenub olukord, mil seksuaalse sisuga pilte teist või kellestki, keda te tunnete, jagati ilma nõusolekuta? Kas te saate sellest lähemalt rääkida? Mis mõju sellel olla võib?
- Üldiselt: mida saaks/peaks tegema, kui selliseid pilte jagatakse ilma nõusolekuta edasi?

IV osa: lahendused/vahendamine (10 minutit)

PEAMINE UURIMISKÜSIMUS, MILLELE ON TARVIS SAADA VASTUS	<i>Mida tuleks teha, et tagada digitaalsetele tehnoloogiatele sooliselt võrdne ligipääs ja kasutus, ning suurendada digiruumi turvalisust; kelle poolt?</i>
---	---

- Tuginedes eelnevalt räägitule, mida teie arvates tuleks teha, et internet oleks turvaline iga tüdruku jaoks?
- Kuidas saame me kasutada digitehnoloogiaid, et parendada noorte inimeste osalust otsuste tegemise protsessis nii kogukondades, ühiskonnas aga ka noorte endi seas?
- Tuginedes eelnevalt arutletule – mida teie arvates tuleks teha selleks, et te saaksite interneti poolt pakutavaid võimalusi täielikult ära kasutada ja selleks, et internet oleks turvalisem?
- Kes peaks tegutsema selle nimel, et internet oleks turvalisem? Vanemad, poliitikud, õpetajad, teie ise?
- Kas teie arvates tuleks koolis rohkem digiturvalisuse kohta õppida (näiteks lugupidav käitumine *online*-keskkondades)?
- Kas teie arvates oleks väärtuslik omandada koolis rohkem digitehnoloogiatega seotud oskusi? Miks (mitte)?

Tänamine ja lõpetamine

MODERAATOR: *Aitäh osalemast! Teie sisend on väga oluline. Teie arvamused ja kogemused aitavad valitsustel ja Euroopa Liidul muuta interneti turvalisemaks; suurendada digitehnoloogiatega kaasnevaid võimalusi tüdrukute ja poiste jaoks ning leida võimalusi, et poisid ja tüdrukud saavad oma sõna ühiskonnas sekka öelda. Teie osalus panustab ka sellesse, et ühiskonnast saaks parem paik, kus poisid ja tüdrukud oleksid võrdsed, ning võrdsete võimalustega.*

Pidage meeles, et kõik see, millest me täna rääkisime, on konfidentsiaalne.

Kui te soovite midagi isiklikku jagada või eelistate midagi kirja panna ja minuga hiljem ühendust võtta, tehke seda julgelt.

LISA 2. Osalejate infoleht.

Kas sa oled vanuses 15 kuni 18? Kas sa kasutad igapäevaselt internetti? Tule ja räägi oma kogemustest meile!

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut viib läbi uuringu, et saada teada, kuidas poisid ja tüdrukud kasutavad internetti ja digitaalseid tehnoloogiaid. Uuringu eesmärk on mõista, kuidas noored saaksid maksimaalselt kasutada võimalusi, mida internet ja digitehnoloogiad pakuvad ning kuidas vältida nendega seotud riske.

Meid huvitavad Sinu kogemused interneti ja digitehnoloogiate kasutamisel: nii positiivsed kui ka negatiivsed küljed.

Me soovime rääkida poiste ja tüdrukutega vanuses 15-18 nende kogemustest ja käitumisest veebis. Sinu osalus aitab meil paremini mõista, mis veebis toimub!

Miks see uuring läbi viiakse?

Uuring aitab täita lünki teadmistes, mis puudutavad digitaalsete tehnoloogiatega kaasnevaid võimalusi ja riske nii poiste kui ka tüdrukute seas. Uuringu tulemused aitavad meil luua paremaid võimalusi nii tüdrukutele kui ka poistele ja vähendada riske, mis kaasnevad digitehnoloogiate kasutamisega.

Kes fookusgruppides osalevad?

Igas grupis on 6 noort vanuses 15-18. Ühes grupis on ainult sama soo esindajad – kas ainult tüdrukud või ainult poisid.

Mis toimub fookusgruppis?

Fookusgruppis toimub arutelu, mis kestab ligikaudu poolteist tundi. Moderaator küsib küsimusi, mille üle tuleks grupis arutleda, et kuulda Sinu mõtteid ja kogemusi digitehnoloogiate kasutamisest igapäevaelus. Ei ole olemas õigeid ega valesid vastuseid!

Me lindistame arutelud ja transkribeerime need. Transkriptsioonid on anonüümsed: see tähendab, et mitte keegi ei saa pärast teada, kes mida ütles.

Milliseid küsimusi küsitakse?

Arutelu keskendub võimalustele, mille internet ja sotsiaalmeedia kaasa toonud on, näiteks sõpradega suhtlemine ja oma kogemuste jagamine teistega.

Me räägime ka negatiivsetest kogemustest veebis, näiteks agressiivne või ohtlik käitumine, ebasobiv sisu ja vihakõne. Me tahame teada, kas poistel ja tüdrukutel on sarnased kogemused.

Kas uuringus osalemine võib kaasa tuua probleeme?

Me loodame siiralt, et Sa naudid meiega vestlemist! Mõned inimesed võivad end teatud teemadel rääkides veidi ebamugavalt tunda. Palun pea meeles, et Sa ei soovi, ei pea Sa küsimusele vastama. Sa võid ka igal hetkel osalemisest loobuda, selleks põhjust andmata.

Mida tehakse fookusgrupi tulemustega?

Fookusgrupi eesmärk on koguda poiste ja tüdrukute arvamusi ja kogemusi seoses uute tehnoloogiate ja interneti kasutamisega. See aitab meil paremini mõista noorte inimeste kogemusi veebis. Tulemused aitavad meil ka luua rohkem võimalusi ja vähendada riske, mida digitaalsed tehnoloogiad endaga kaasa toovad.

Kes teavad, et Sa oled uuringust osa võtnud?

Me ei jaga mitte kellegagi informatsiooni, et Sa fookusgrupist osa võtsid, välja arvatud juhul, kui me usume, et keegi vajab abi. Sellisel juhul pöördume kõigepealt Sinu poole.

Lindistusi ja märkmeid hoitakse kindlas kohas ja lõppraportites muudetakse kõik nimed ära – keegi ei tea, kes mida ütles.

Kas Sa saad uuringu tulemustest teada?

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut publitseerib projekti tulemused 2018. aasta lõpuks. Raport on inglise keeles. Sa võid märkida nõusolekuvormis linnukesega, kui soovid lõpparuandest teada saada.

Ma tahan võtta osa, mida teha?

Palun täida ja allkirjasta kaasas olev vorm ning anna Sulle teada, kus ja millal fookusgrupp aset leiab.

LISA 3. Infokiri vanematele

Austatud lapsevanem/eestkostja,

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi nimel kirjutan Teile, et paluda Teie toetust olulisele uuringule, mis viiakse läbi kümnes Euroopa Liidu liikmesriigis teismeliste poiste ja tüdrukute seas, kes kasutavad interneti. Uuring viiakse läbi Austria Euroopa eesistumise (juulidetsember 2018) raames.

Ma soovin kutsuda Teie last osalema fookusgrupi intervjuus, mis keskendub noorte arvamustele ja kogemustele seoses digitaalsete tehnoloogiatega. Ühte fookusgruppi kuuluvad 6 noort inimest vanuses 15-18 ja kogemustega moderaator. Moderaator uurib osalejatelt digitehnoloogiade kasutamise kohta; kuidas noored internetis aega veedavad; kuidas nad kasutavad digitaalseid tehnoloogiaid, et suhelda teiste inimestega ning osaleda avalikus elus. Arutelus pööratakse tähelepanu ka osalejate kokkupuudetele potentsiaalselt ohtliku ja sobimatu sisu ning käitumisega. Tulemusi kasutavad valitsus asutused üle terve Euroopa, aga ka Euroopa Liidu instantsid, et aidata tagada laste turvalisus internetis ning luua sõbralikke digitaalseid keskkondi, kus lapsed saaksid turvaliselt rakendada oma potentsiaali ning panustada ühiskonna arengusse.

Kes osalevad fookusgruppides?

Igas fookusgrupis osaleb 6 noort vanuses 15-18. Uuring viiakse läbi kümnes Euroopa riigis. Igas riigis toimub üks fookusgrupp tüdrukutele ja üks poistele. Grupiarutelu võtab aega umbes 1 tund ja 40 minutit. Me lindistame intervjuu ning transkribeerime selle hiljem. Sessioonide transkriptsioonid on anonüümsed.

Kuidas tagatakse anonüümsus?

Lindistusi ja märkmeid hoitakse kindlas kohas ning kõik nimed (inimesed, koolid, kogukonnad jt) muudetakse. Vastuseid käsitletakse täiesti konfidentsiaalselt vastavuses Euroopa Liidu andmekaitse direktiiviga. Osalejate isikuandmeid ei anta edasi kellelegi väljaspoolt uurimismeeskonda (ÖSB Consulting, kes koordineerib uuringu läbiviimist) ning neid ei avalikustata uurimistulemustes. Kui uuring on lõppenud, kustutatakse kõik nimed ja aadressid kõikidelt dokumentidelt.

Kuidas tagatakse minu lapse turvalisus?

Fookusgrupi arutelud toimuvad meeldivas ja mitteformaalses õhkkonnas ning osalejad võivad jätta vastamata küsimustele, mis neile mingil moel ebameeldivad on. Moderaator on oma ala ekspert, kelle instituut on hoolikalt välja valinud. Uuring on vastavuses Euroopa Komisjoni lastekaitsestandarditega¹.

Milliseid küsimusi küsitakse?

Arutelu keskendub interneti ja sotsiaalmeedia võimalustele, näiteks sõpradega suhtlemine ja kogemuste jagamine. Me räägime ka negatiivsetest kogemustest veebis, näiteks agressiivne või ebasobiv käitumine. Me soovime saada teada, kas poistel ja tüdrukutel on sarnased kogemused.

Kas minu laps võib uuringus osalemisest loobuda?

Teie laps võib igal ajahetkel osalemisest loobuda. Ta võib ka keelduda küsimustele vastamast ilma selleks põhjust andmata.

Mida fookusgrupi tulemustega ette võetakse?

Uuringus kogutakse poiste ja tüdrukute arvamusi ja kogemusi seoses uute tehnoloogiate ja interneti kasutamisega. See aitab meil paremini mõista noorte inimeste kogemusi veebis. Tulemused toetavad ka otsuste tegemise protsesse, et edendada võimalusi, mida digitehnoloogiad pakuvad, aga ka vähendada riske, mida nad endaga kaasa toovad.

Mis on Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut?

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut on Euroopa Liidu autonoomne üksus, mille eesmärk on panustada soolise võrdõiguslikkuse edendamisse ning seda tugevdada. Instituut pakub kõrgetasemelisi uuringuid ja andmeid, et toetada tõenduspõhist otsuste tegemist Euroopa Liidu ja riikide tasandil. Instituut võitleb ka soolise diskrimineerimise vastu ja panustab Euroopa Liidu kodanike teadlikkuse tõstmisesse soolise võrdõiguslikkuse teemadel. Rohkem informatsiooni leiab siit: <http://eige.europa.eu/>

¹ Saadaval: : http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights_child/standards_child_protection_kcsc_en.pdf

LISA 4. Alaealise fookusgrupis osalemise nõusoleku vorm

Alaealise fookusgrupis osalemise nõusoleku vorm

„Digitaliseerumise võimalused ja riskid noortele soolise võrdõiguslikkuse kontekstis“ 2018

Mina, _____, olen nõus, et, minu laps _____, _____-aastane (vanus), võtab osa fookusgrupi arutelust teemal „Digitaliseerumise võimalused ja riskid noortele soolise võrdõiguslikkuse kontekstis“. Uuringut koordineerib Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut. Ma olen nõus, et fookusgrupi intervjuu lindistatakse.

Küsimuste korral palume võtta ühendust:

Andra Siibak

Meediauuringute professor, ühiskonnateaduste instituut, Tartu Ülikool

andra.siibak@ut.ee

Kuupäev:

Allkiri:

LISA 5. Osaleja nõusolekublankett

Nõusoleku vorm

Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi projekti „Digitaliseerumise võimalused ja riskid noortele soolise võrdõiguslikkuse kontekstis“ raames viime läbi kaks fookusgrupi intervjuud 6 poisi ja 6 tüdrukuga vanuses 15-18. Intervjuudes keskendutakse sellele, kuidas tüdrukud ja poisid kasutavad interneti ja digitaalseid tehnoloogiaid ning kuidas nad kasutavad digitehnoloogiaid, et osaleda ühiskonnaelus. Lisaks uuritakse, millised on poiste ja tüdrukute arvamused potentsiaalselt kahjuliku ja ebasobiva materjali osas, mis internetis leidub. Intervjuude tulemusi kasutatakse Euroopa Liidus ja kohaliku riigi tasandil selleks, et aidata tagada noorte inimeste turvalist internetikasutust ning luua ohutuid digitaalseid keskkondi, kus noored saaksid rakendada oma potentsiaali ning osaleda ühiskonnas.

Fookusgrupi intervjuu kestab umbes 1 tund ja 40 minutit. Intervjuu salvestatakse ja transkribeeritakse. Sinu nimi ja kõik, mida sa räägid, on anonüümne. Osalemine intervjuus on 100% vabatahtlik ning sa võid alati osalemisest loobuda.

Tänutäheks abi eest anname sulle Apolli Kino kinkepileti väärtuses 10 EUR.

Küsimuste korral võta minuga julgesti ühendust.

Andra Siibak

Meediauuringute professor, ühiskonnateaduste instituut, Tartu Ülikool

andra.siibak@ut.ee

Ma kinnitan, et mulle on antud informatsiooni uuringu kohta ning nõustun osalema fookusgrupis. Ma nõustun, et fookusgrupi sessioon lindistatakse.

Minu nimi: _____

Kuupäev: _____

Allkiri: _____

LISA 6. Ankeetküsitlus

Digitaliseerumisega seotud võimalused ja riskid poistele ja tüdrukutele

KUIDAS KÜSIMUSTELE VASTATA?

Palun loe iga küsimus hoolega läbi ja võta vastamiseks aega.

Kui sa näed küsimust, millele Sa ei oska või ei taha vastata, liigu edasi järgmise küsimuse juurde.

Selle küsimustiku fookuses oled Sina – on väga oluline, et Sa oleksid oma vastustes nii aus, kui võimalik. Ära muretse selle üle, et keegi Sinu vastuseid näeb – seda ei juhtu.

1. Kui vana Sa oled?

.....

2. Kus Sa elad?

Linnas ☐

Maal ☐

3. Kui palju aega Sa tavalisel koolipäeval internetis veedad?

Mõned minutid ☐

Umbes pool tundi ☐

Umbes tund ☐

Umbes kaks tundi ☐

Umbes neli tundi ☐

Rohkem kui neli tundi ☐

Ei tea ☐

4. Milliseid nendest seadmetest sa tavaliselt internetis käimiseks kasutad?

	JAH	EI
Sinu isiklik lauaarvuti/sülearvuti või lauaarvuti/ peamiselt Sinu kasutuses (ja toas) olev sülearvuti	☐	☐
Laua- või sülearvuti, mida jagad teiste perealiikmetega (arvuti ei asu Sinu toas)	☐	☐
Isiklik mobiiltelefon	☐	☐
Mobiiltelefon, mida jagad teiste perealiikmetega	☐	☐
Isiklikud kaasaskantavad seadmed, näiteks tahvelarvuti	☐	☐
Kaasaskantavad seadmed (näiteks tahvelarvutid), mida jagad oma perekonnaga	☐	☐
Mängukonsool, näiteks PlayStation	☐	☐
Teler	☐	☐

5. Kas sa jagad või arutled vanematega neid asju, mida internetis näed?

Palju ☐ Üsna palju ☐ Ma ei tea ☐ Veidi ☐ Üldse mitte ☐

6. Viimase kolme kuu jooksul, oled Sa näinud või kogenud midagi internetis, mis on Sind mingil moel häirinud? Näiteks, pannud Sind end ebamugavalt tundma, ajanud Sind endast välja, või tekitanud Sinus tunde, et Sa ei oleks pidanud seda nägema.

Jah ☐ Ei ☐ Ei tea ☐ Ei soovi vastata ☐

7. Viimase kolme kuu jooksul, oled Sa osalenud mõnes veebikampanias, et väljendada oma toetust või vastuseisu millelegi, mis on Sinu jaoks oluline? (näiteks veebipetitsioonidele allkirja andmine, poliitiliste kõnede/artiklite postitamine või jagamine jne)

Jah ☐ Ei ☐ Ei tea ☐

Kui Sa vastasid JAH, siis palun too näide oma tegevusest.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

AITÄH!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marit Sukk

(sünnikuupäev: 11.09.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Meediarepertuaari uurimisi Q-meetodil,

mille juhendaja on Andra Siibak,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas 24.05.2015